

సుగ్రీవపట్టాభిషేకము.

నీ లంకమాల నాటకము.

గ్రంథకర్త:

సోమరాజు రామానుజప్రసాద గారు.

ప్రకటనకర్త:

కందుల గోవిందం

జనరల్ బుక్స్ డిపో,

జె జి వా డి .

మొదటి పేజీ 1000

కాకినాడ స్కేప్ లండ్ కో., ముద్రాక్షర శాలలో

ముద్రింపబడియె.

కాపీరైటు రిజర్వ్.]

1926.

[వెల 1-0-0.]

—♦ స వ ల లు ♦—

—♦ స వ ల లు ♦—

ఘోరప్రతికియ	రు. 1_ 8 సందచరిత్ర	రు
కుసుమ	1_ 4 వినోదములు	
మనోహరిణి	1_ 8 డిటా రెండవభాగము	
వచ్చపుదొంగ	1_ 0 గణపతి 1 భాగం	
చంద్రగుప్త	0_ 8 డిటా రెండవభాగము	
నూనసింగు	1_ 0 రఘుకులచరిత్ర	
కాళిక	1_ 0 సిద్ధార్థచరిత్ర	
ప్రచండభైరవి	0_ 12 రాజరత్నము	
వనదుర్గము	1_ 0 అశహసింగరి	
కాళిదాసుచరిత్ర	1_ 0 హమీద్ సింగ్	
ఆత్మసామ్రాజ్యము	1_ 0 —వైద్య గ్రంథము	
కలికాలచర్య	0_ 6 యూనానివైద్యం	
గోకాళిరామాయణం	0_ 6 ధన్వంతరివిజయం	
కేసరీవిలాసము	1_ 0 నేత్రీదర్పణం	
దిత్యలేఖ	0_ 10 వ్రణచికిత్స	
ప్రసన్నముఖ	1_ 0 దంతశోధని	
ప్రహసనములు	0_ 8 రసయోగరత్నాకరం	
భారతాభ్యుదయం	0_ 12 సహదేవకళాచిత్స	
కర్పూరమంజరి	1_ 0 రసప్రదీపిక	
సౌందర్యతిలక	1_ 0 అనుపాసమంజరి	
అహల్యబాయి	0_ 12 సద్వైద్యజీవనం	
రామచంద్రవిజయం	0_ 12 స్కూరోగచిక్తారత్నాకరం	
హేమలత	0_ 15 శతలేహపాకప్రకాశిక	
కృష్ణవేణి	0_ 6 పానీయకల్పనల్లి	
మణిమంజరి	0_ 6 ఆయుర్వేదసారసంగ్రహం	

వలయువారు :—జనరల్ బుక్కుడిపో,

బెజవాడ, కృష్ణజిల్లా.

శ్రీ

సుగ్రీవపట్టాభిషేకము

ఇది

స్వగాజ్యోధాదిబహుగ్రంథకర్తయగు

సోమరాజు రామానుజ రావుగారిచే

రచియింపబడినది.

ప్రకటకర్త

కందుల గోవిందము

జనరల్ బుక్స్ డిపో, బెజవాడ

మొదటికూర్పు 1000

“స్కాప్ అండ్ కో” ముద్రాక్షరణశాల,

కే. సుబ్బారాయుడుగారిదర్శనాచార్య

ముద్రాకర్త.

1928.

ఈనాటికి మునెండు వచ్చు పాత్రలు

1. రాముడు—రామాయణకథానాయకుడు.
2. లక్ష్మణుడు—రామానుజుడు
3. రావణుడు—దానవచక్రివర్తి
4. విశ్వణుడు—రావణభ్రాత
5. ఇంద్రుడు—రావణాగ్రసేతుడు
6. పరివ్రాజకుడు—రావణమంత్రి
7. ద్వితీయము—రావణాంతస్తునకవి.
8. మారీచుడు—రావణాచార్యుడు.
9. భరతుడు—
10. దూషణుడు—
11. వాసుదేవుడు—సుగ్రీవమంత్రి
12. వాలి—వానరరాజు
13. సుగ్రీవుడు—వాలిశిష్యుడు
14. అంగదుడు—వాలిశిష్యుడు.
15. జాంబవంతుడు—కోతులతాతగారు
16. మాయరావణుడు—రావణాచార్యుడు
17. జటాయువు—ఒకపక్షిరాజు.
18. శ్రీమహాకవి—భగవంతుడు

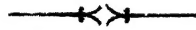
స్త్రీలు

1. సీత—రామునిసతి (కథానాయిక)
2. శూర్యసఖి—రావణసోదరి
3. తార—వాలిభార్య
4. రుమ—సుగ్రీవునిభార్య
5. భూదేవి—కంచభూతములదొకదేవత

శ్రీ

సుగ్రీవపట్టాభిషేకము.

(నారదుఁ డిద్దఱు గంధర్వస్త్రీలతో పాడుచు ప్రవేశించును.)
[అనుబంధము. 1]

నారదుఁడు — ఓహో! కన్నులపండువయ్యె; భూలోకమున సునధ
స్వర్గమో — వైకుంఠమోయి యెఱింగించుచున్నదే?

1. స్త్రీ — నారదా! ఎక్కడియొనందము, ఎక్కడికన్నుల పం
డువ? ఎక్కడిస్వర్గము? ఎక్కడివైకుంఠము.

2. స్త్రీ — చెలీ! అబ్బులించువేమి?

1. స్త్రీ — గానవజీవితములకు స్వర్గముఖమెక్కడిది? అన్న
దమ్ములదాచు భాగములే తెలిసి కుత్తుకలు జెగుటలేదా?

2. స్త్రీ — సఖి! అదేమిమాట? అన్నదమ్ములదాయభాగము
లను న్యాయవిచారణవల్ల తెల్లరైత దీప్తి యొనందముఁ గూర్చుఁగూడ
దువా?

1. స్త్రీ — ఆ! చూడమింజుటలేదా! ఇద్దఱకు కలహమెప్పుడు
సాయస యాలోచించుచు తామోకిమించి పాలించురాజాధము
సకన్నులతోఁ జూచుటలేదా?

2. స్త్రీ—అట్టిపాపాత్ముల పరిపాలనాధికారము క్షణములో
పటావంచలగు గాక.

నార—తథాస్తు-తథాస్తు-సుందరులారా! మీపలుకులు నిశ్చయములేకాని యన్నదమ్ముల విరోధములతో న్యాయపరిపాలనము చేసినరాజులుసయితము లేకపోలేదు. తొల్లి శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మమూర్తి యట్లుగావించినాడు. అదివ్యచరిత్రమును మీకిప్పుడేచూపెదను. రమ్మ. జయ శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మమూర్తికి జయ.

(అనుబంధము. 2)

(అందఱు ప్రసానము.)

శ్రీ

సుగీతపట్టాభిషేకము.

కృతమాంకము.

దృశ్యముగ—పర్ణశాల.

(సీతారామ లక్ష్మణులు మునివేషములతో ప్రవేశించి.)

రాము—తమ్ముడా! లక్ష్మణా! పూజ్యుడగు భరతునకు పాదుకలిచ్చి చిత్రికూటపర్వతమును వదిలివచ్చి యిప్పటికిదాదాపుగ పదుమూడేండ్లయినను, పితృమరణదూఃఖమునకన్న భ్రాతృవియోగదూఃఖము నుల్లమున తల్లడిల్లజేయ కన్నితో నాపాదములనే పట్టుకొని వదలకుండినభరతుని దివ్యమూర్తి నాకన్నులకిప్పటికిని గట్టి నట్లే కనుపడుచుండునుమా! ఆనాడారేడు నానన్నిధికి రాబోవుచుండ, శత్రుండని నీవు చాపమెత్తి తివిగాదా?... .. ఆహ! భరతుని భ్రాతృభక్తి!

గీ. నేనులేని యయోధ్యను శ నిష్ఫలముగ
నెంచి నాపాదకలగిహి శ యించి నంది
గ్రామమున వసియించి సౌ శ ఖ్యంబువిడచి
భవ్యతారకమంత్ర సెం శ భరితుడయ్యె.

సుగ్రీవపట్టాభిషేకము.

లక్ష్మణ—భరతునియెడల నేనునరించిన యవజ్ఞత నన్ను గాఢమున్నింపవలెను.

రాము—దానినిపోనిమ్ము. తమ్ముడా! రాజ్యవియోగమునా డూరును నాడును, ముఖరవములతో మాగుమ్మోగిపోయెను. కాననవాసము కష్టభరితమని తలపోసితిమి. కాని, యిప్పటికి వదుమూడేండ్ల వనవాసమున మనమేకవృత్తుల ననుభవించితిమి! చూడు.

(అనుబంధము. 3)

సీ. దివ్యపార్శ్వంబులఁ శ దెగడి యీతాకుల

వరపునఁ జల్లనా శ వర్ణశాల

సదమలంబై జల శ జలఁబారుచునుగడు

ప్రియమూరు గోదావ శ రీహృదంబు

దారికిర్యంకలం శ దముగ నీడనుసంగి

హయినొసంగెడు శ ననఁటిచెట్లు

చెంగుచెంగునదాట్ల శ చే కనుమూయునం

తనెయదృశ్యములౌ హ శ రిణచయంబు

తరులనీడలమెల్లఁగా శ బురులువిప్పి

మధురముగఁ బాడియాడునె శ మిశ్లగుపు

సకలహృదయమీదంబు లౌ శ సంగుచుండ

తమ్ముడా! రాజ్యమింత మీ శ దంబునిడునె?

సీత—నాథా! వనవాసము మొదలెప్పటికి మనలనుఁ దల్లిదండ్రులఁగాఁ జూచుచు,నిద్రాహారములను సయితము కరిత్యజించి మనలనిద్రతను రెండుకన్నులవలె చూచుకొనుచు, తానేరెప్పలై కాచుసౌమిత్రి దగ్గఱలేనప్పుడుగదా మనసౌఖ్యములు తెలియవచ్చుట.

రాము—బానకీ! సౌమిత్రి మనకొనరించినసేవ నెఱుంగక యిట్లన్నవాడను గాను. ఆతని ఋణమును మనము తీర్చుకొనలేమని వేరవ

దించునేల? ఇట్టితమ్ముడు లేనిచో మనమీవనమున నేమైయుందుమో
కదా?

లక్ష్మ—మహాప్రభూ! లేనిచో యనిచెప్పనేల? ఈదానుడు
మిమ్ములను వదలి యెందుచనువాడు?

రాము—తమ్ముడా! అదేమిమాట! సదా వక్రస్వభావముగల
కాలము మనకుచెప్పి కార్యములొనరించునా!

గీ. నేను నిను వీడవచ్చును నీ నీవు నన్ను
వీడవచ్చు జానకియు నీ నన్విడవచ్చు,
విపినమున జానకినినీవు నీ వీడ వచ్చు
కరమగు వియోగదుఃఖము నీ న్నలుగవచ్చు.

(తెరలో) ఆలాగుననే-ఆలాగుననే.

లక్ష్మ—(చెవులుమూసికొని) హరిహరీ! హరిహరీ! రామచం
ద్రప్రభూ! ఎన్నడు లేని మీనోట నీయల్లలమేమి? ఈదురుపశుతులేమి?
ఈయశుభముచే నాగుండెలు తల్లడిల్లుచున్నవి

రాము—వెట్టివాడా! ఈయపశుతికి భయమేల? అటుచూ
డు.....ఎవ్వరోయొక వికృతాంగన“పర్జలయేది?”యని యడుగ
ముని బాలుడు“ఆలాగుననే-ఆలాగుననే”యని శ్లోవచూపుచున్నాడు.
అంతకన్న భయకారణమేమియును లేదు.

సీత—అమ్మయ్యా! నాథా! ఈవనిత యంతిభయంకరముగ
నున్నదేమి? (కొంగిలించుకొనును.)

లక్ష్మ—అమ్మా! భీతిలకుము. అన్నయ్యా! ఇది రాక్షసాం
గన. దీనినివధించెదను. ఇదిగో! ధనుస్సు ఇదిగో! ఇదిగో! చూడుము.
(విశ్రాంతిపెట్టును)

రాము—సోదరా! అది యెవ్వతెయైన మనకేమి? రాక్షసాంగన.

యే కాసిమ్ము; ముఁకివకారము చేయనివారిని నిష్కారముగ చంపదలచుట పాపము కాదా! తండ్రి! శాంతింపుము.

లక్ష్మి—అన్నియూ! మీరు ఓసుంపకున్న నీవన మిదివఱకే నిష్కంఠకమై యుండును.

(శూర్పః ౪ ప్రవేశించును.)

(అనుబంధము. 4)

శూర్ప—ఎవరువారు? ఎవరువాగు? నన్నుచంపెదనని బెడరించువారెవరు? జగన్మోహనాంగులని నాన్నులట్టెలాగికోని వచ్చుట చేత నొక్కకొంగిలి కాశించివచ్చితినిగాని కరవాలమున కాశించి రాలేదే? ఎవరువారు? నన్నుచంపదలచినవారెవరు? సౌందర్యవతినగు నన్ను శృశాఃమునకంకన దినకతినహృదయు లెవరు?

లక్ష్మి—అన్నయ్యా! ఆదానవి యట్టహాసముచేయుచు నీవకకే వచ్చుచున్నది. ఒకవేళ నది వదినగారి కేదేనియవకారముచేయునేమో శరచాపములు బూని, సిద్ధముగినుండనా?

రాము—లేవ్వా! తొందరపడకు. శృంగారమును వర్జించదలచిన సునతియెవట చురియలాగి ఝుళించుట భావ్యము కాదు.

సీత—(నవ్వి) వాధా! ఏమిది? ఇన్నివాళ్లకు పరస్త్రీశృంగారచర్యలపై భ్రాంతిమరలినది?

రాము—ప్రేయసీ! ఈవనిశచర్యలు విపరీతములుగానున్నవి. పాపము. మనోజనితమగు మన కారమేగాని, కపటమింతైనలేక ప్రకాశించుచున్నది. ఈమహాగొంతెడవు వినోదింతుముగాక!

సీత—వాధా! దుష్టులను వినోదమును దుష్ఫలితమునే యొసంగుట గలదు.

రాము—జానకీ! ఇంతలో నేమి మునును?

శూర్ప—నన్ను చంపువారెవరు? చెప్పరేమి? చెప్పరేమి?

(దగ్గఱకువచ్చును.)

లక్ష్మ—ఓడువదానవీ! పూజ్యులగుచారి సమీపమునకు వచ్చెదవేమి? దూరముగ నుండుము.

శూర్ప—నీవెవ్వడవు? నన్ను కాచి నాకొడలు మండుకొని పోవుచున్నది. తరుణవయస్కనగు నాపై ధనుర్బాణముల నెత్తెదవేమి? మిసమిసలాడు సాగసుగల నాపై రొసరొస లాడెదవేమి? ఇంతకును యీతఁడెవడు? నీవెవ్వడవు? అందము నాకారములేక నాసౌందర్యమూర్తినతుకుకొని కూర్చుండిన యానిర్భాగ్యుడాలెవ్వతె?

లక్ష్మ—సాపాత్మురాలా! పూజ్యులనిల్లు దూషించిన నీవారుకళోయవలసినదే?

(అనుబంధము. 5)

శూర్ప—నాలుకకోసెదవా! అయ్యయ్యా! మాక్కుచెవులను ముద్దుపెట్టుకొనఁదగిన సరసుడవు. నాలుకకోయునునని బయలుదేరు లేమి బాగున్నది?

లక్ష్మ—అట్లయిన మాక్కుచెవులకొడ నాకత్తిచే సరసమాడించెదనులే.

శూర్ప—సరసమాడువఱకు వచ్చినదిగదా గ్రంథము? ఇంక నేమి? మనోహరా! మీరెవ్వరో చెప్పరా?

లక్ష్మ—ఛీ! ఛీ! నీకు మనోహరుడెవ్వడు? ఇచ్చటనుండి, కదలెదవాలేదా?

రామ—తమ్ముడా! కదలకున్న నేమి? చార్వాకిముఖము నుండి బ్రహ్మోపదేశమువలె, కుక్కనుండి విశ్వాసగుణమువలె నీదానవిశ్రాంతినుండి నిష్క్రమటవాక్యములు వెలువడుచుండఁగా విని, యానందింపఁజాలక, నాగ్రహించెదవేమి? మనచరిత్రము దీనికి వచింపుము. తప్పులేదు.

లక్ష్మ—నుగ్గ! పగభూ! వననాన మొనరించుచు, పగ్గచున్న జీవ
నమున, గున్న మువ్వుతాంకి మీయవకతవకదాని నోటవేయులేల?

రాము—నాయనా! పగ్గచున్న మేమి? బహిరంగ మేమి? మా
నవుడెవ్వరియెగుట తన జీవచరిత్రను దాచుకొనఁగలదు? వృ
ద్ధియు, నాకాశమును, సూర్యచంద్రులును, రాత్రొబవళ్ళును, పాచ
భూతములును, వేనోళ్ల—నివిచిత్రపరిపంచ చరిత్రమును ఘోషి
ంచుచుండ, నొకరియెడ పగ్గచున్న మేమి? వేరొకరియెడ బహిరంగ మేమి?
అదిగాక, తమ్ముడా!

ఉ. ఎందఱురాజులీధరాశి న నేలఁగ లేగు. గతాసుతాచు తా

మొందఁజుమగ్గింద లేగు; భువినేలఁగదగ్గ ముహూర్తమందె గూ

నందముతోడ ఘోరవిపినావళి జేరినవారి, సత్కథా

బృందము లందఱూర్వ శ్రీవణేచ్ఛనుసంగవె? జీవకోటికి

అదిగాక, తమ్ముడా! సత్కీర్తిశ్రులు రచించుగ్రంథరాజములయందు
నయితము కష్టము. లనుభవించినవారి గుతివృత్తములు కాదే వర్ణింపఁ
బడినవి. కష్టాంతమున, సుఖాంతమున, గ్రంథకరినచూ ప్రియేకదా
పఠకున కానందజనకము'

లక్ష్మ—అన్న గారియొజ్ఞ నన నగింతును.—ఓదానవి!

సీ. బహుసహస్రానుని భజనగుడౌ వుక్తి

రథభూమిపాలుని న పగ్గమనుతుఁడు

మునియజ్ఞహరణ స న మ్మోదిపఁగఁ తాట

కివిగూల్చినట్టి. స న త్కిర్తియుతుఁడు

పవనవేగముతోడ న బాణవేగముజేర్చి,

మారీచునెగచి న మహితబలుఁడు,

శాపంబు చాపంబు న సమముగానెత్తి

భార్గవు నణచిన న దుర్గముండు

తెండినూటను, తావనా త త్తములకిడిన
యభయదానము గాలిప త నడవి జేసె
నట్టి మర్దమహారము త సభజుండు
సబలనాందుడు; శ్రీరామ త చంద్రుడితడు.

శూర్ప— మాచకమ్మకైన నుమతగలిగించుమనోహరమూ
తిని, భయంకరముగవర్ణించిన నితెలివి తెల్లనాటివల్లయున్నది. సరి!
ఈగడు రామచంద్రుడని తెలిసినది. సంగోషమైనది, కాని, యప్పు
డమువలె మొగము, కోతిపిట్టనూమిడిమడ్లవలె బుగ్గలు, చేగోడిల
వలె చెవులు గలిగి ప్రతిగింజలవలె గుప్తజిహ్వమూచు నికాంత యె
వ్వనె? దీనిని దగ్గఱ జేర్చుకొని కూర్చుండుటచేతనే యాయనరసిత
వెల్లడియైనది, బొనాను—అందుచేతనే, నీవీనిర్భాగ్యుని రసిత వర్ణిం
వక, కాదరసముతో సరిపెట్టితివి.

లక్ష్మ—ఓహహీనీ! నీయందిప్పుడు ప్రయోగింపదగినది, శృం
గారరసముగాక రాద్రరసము. కావున నట్లుచెప్పితివి. అందునైతము
నీవేడ్చిపోవుదువనియే “రామచంద్రుడని రవంతశృంగారము మేళ
వించితి”

శూర్ప—అనూటను బట్టుకొని యే యంతగా బ్రాకులాడు
చున్నాను. కాని, నీవెవ్వడవు అకుమ, ఏకిని నెట్టిసంబంధము? వరు
నయైనచో, గాత్రాద్విప్లవమగు నీవైన ననుకూలంతువేమోయని
యాశపడుచున్నాను.

లక్ష్మ—(అన)అకాలపువైత్యపుముండ; ఇది నావైద్యుడనేమో,
రాము—ఓదానవి!

గి. ఇతడు కనురెక్కవోలె, మ త మ్మంతకాల

మడవిలోబరిచింది త నట్టివాడు

ముగ్ధులమ్ముడు; నాకుడి శ్రీ భుజము; పేరు
లక్ష్మణుడు శూరలక్ష్మణ శ్రీ లక్ష్మీతుండు.

ఈ సతీమణి సీతయనునామధేయము గలది. మిథిలాపురాధినాథుడగు
జనకునికుమారతెన; భూపుత్రిక.

శూర్ప—బలగముగలవారు కనుక, బహుచమత్కారముగ
నెవరిపేరువారినోటగాకుండ క్రిమ్ముకొనిరి. ఇక నాపేరును నాయవయవ
ములేచెప్పను. మీ తెలివి తేటలు చూతము; నాశోల్లను నాపే
రడుగుడు;

లక్ష్మ—ఓహో శూర్ప! ఖా?

శూర్ప—నాకు “చుప్పవాటి” యని. నామగడు పెట్టిన ముగ్ధు
పేరొకటియున్నది. కాని, రామచంద్రా! కోయకొండవాండ్రా వెం
కి ఎల్లి-పుల్లి-మల్లి యను పేర్లవలె సీత-పీత-యని పేరుపెట్టుకొని,
నామోచతితో నొకకొలతకైనరాని యీమానవి, నీశృంగారచెప్పల
కేమి తగినది? ఆమదియన్న దిట్లుగడవలసినదా? నాపంటిసూదరి నీకు
భార్యగా నిదివఱకు లభింపలేదుగాని, యిప్పుడు లభించినపుడైన, నను
భవింపలేవా మనోహరా!

సీత—(తనలో) ఆహా! ఏకపత్నీవ్రతస్థుడగు ప్రాణేశ్వరునకు
ద్వితీయకళత్రదర్శనమును నాకు సపత్నీదర్శనమును, నెన్ని నాల్గవైది

రాము—శూర్పనఖా!

గీ. అగ్నిసాక్షిగఁబరిణయ శ్రీ మాడినట్టి
కాంత సుగుణమేకాని, నూ శ్రీ కారచింత
తోడఁ బనియేమి నాకు? నీ శ్రీ యజ్ఞాక్షి
యెట్టిదైనను, నాజీవ శ్రీ మీ నెలఁతయే.

సీత—(తనలో) సదా హృదయేశ్వరుని దయకు పాత్రురాలను.

శూర్ప—దేవా! ఏమిరసికుడవోయి రామచంద్రా! మొక్కజొన్నపీచువలె బలిసినగొట్టెబొచ్చువలె నుండవలసిన వెండుకలయంద మీవిధముగ, కోడియీకలవలె మెత్తగాబొగ్గులయినను, సాందర్యమని భ్రమయేనా? పర్వతగుహలవలె బుస్సున గాలి పీచ్చు కొనడగిన ముక్కురంధ్రములు నూసికొనిపోయిననుపడకుండ, గాడిదగత్తరయినను, మనోహరము లనుమాటయేనా? అడ్డముగా పొట్టిగా లావుగా నేపుగాయారిన పెండలపువ్వువలె నుండవలసిన ముక్కు సన్నగా, పొడుగుగా నుండు టందమనియే మెచ్చుకొనుచున్నావా? ఒక్కటేలావున, వట్టెనువట్టెనుండవలసిన పెడపుల యంభమంతయు పాడై మధ్యనుండి పువకలుగచీలి యటుకొంత యిటు కొంతయై సన్నగా నెట్టగా నందవికారముగనున్నను, ఆపెడపులను జూచియే నూరిన మాచుటకుదుమంటివా? అట్టె మోహమున నుగ వాడొడలెటుంగకుండ పట్టి కొగిలింకగా చేతులుదుట్టిరాగా పైన బారెడుమిగులవలసిన మానసుమున్నదో లేదో యను సందేహము గలిగినప్పుడిక నాదమేమి? అధ్యానము. ఇంక శరీరపురంగా? చక్కగా నూనెవలె, నిగనిగలాడుచు, కాలుకవలెనుండవలసినశరీరము వసు పెక్కుపైః పారాణివలెనుండగా ముగిసిముక్కలగుచుంటివా?

లక్ష్మ—అట్టెవాగకు మూతిపైః గొట్టెదను.

శూర్ప—మూతిపైః గొట్టుట సరసమునకు లక్షణమేకాని, 'వాగవల' దనుటయే, నాకర్మముగానిమాట, ఖేను, కురూపియో సురూపియో యొక భార్యయున్నవానితో నాకేమిమాటలు? నీతోడనే మాటాడును.

లక్ష్మ—(అట) అన్న గూఢ! ఎంతసేపీదాన విట్లుప్రేలుట!

రాము—(అట) నాయనా! ఇందు ప్రేలాపన మేమున్నది? రాక్షసమతిముగదా!

శూర్ప—అదిగో! లక్ష్మణుడేదియో రామునిచేసి కొలుకు
చున్నాడు. లక్ష్మణా! ఆ సరసము నాతో నేడువరాదా! నాచేవియే
కొలుకరాదా!

లక్ష్మణ—చెవికిర్మమేమి? రెండుచెవులు, నుకముక్కు, కొలుక
వలయునని తలచుచున్నాను

శూర్ప—అహహా! కమ్ముగా సరసముగా నట్లుకొఱికిన నీమ
స్మధుని కలుకునేటులబాధ కొంచె చువశమిల్లునుగదా! లక్ష్మణా!
నీవిష్టవశుచునేయున్నావుగాని, నీయందమేమియు నామనస్సున కెక్క
లేదు. రామచంద్రా! అల్ల నేరేడుపండువంటినిరూపము కొంతవల
కు నాకుచ్చినది. నీవుపూర్తికాగ విరాళజూపింపునుగదా, యెట్లుగ
నున్న యీవికారాకారుని గట్టుకొనవలయు, ఏదోయొకటి శీఘ్రము
గఁ దెగవేయవేమి?

లక్ష్మణ—చెప్పలేదా? ఒకటిగాను మూడు, రెండు చెవులు,
ఒకముక్కు.

రాము—శూర్పనఖా!

(అనుబంధము 6)

గీ. వసుధలో మానవులకు నీ ద్వ్యాహసరణి
కొలదియెఱుంగని కామేచ్ఛ నీ కొలుకుఁగాదు;
జనుని బ్రతుకున కిహకర నీ సాధనమయి
తనకు సంతానఫల లాభ నీ మునకుఁగాని.

అట్టిఫలిత మీకువిల్పజన్మయగు జానకివలన నాకు చేకూరునపుడు
నిన్ను గట్టుకొనుట పాపముగాదా! అదిగాక నాకేకపత్నివ్రతము.

శూర్ప—ఛీ! ఛీ!! ఛీ!!! ఆడుదానివలె—అపగ్రయోజకునివలె.
నపుంసకునివలె మాటలాడితివి. ఈ తలతిక్కవేదాంత మాడుదాని

నేలుకొనలేని నిర్భాగ్యులనుడుట నాబ్రహ్మ వ్రాసినాడు. మగతన
మూలవానికి మూనినీవాఁ యగలవానికి దేహమున జవనత్వములుడు
గనివానికి నూగుమీసములైన సరిగ నల్లఁబడనివానికి నీయట్టివానికి
యేకపత్నివ్రతమేమి? మాయన్నయగు రావణునివలె బహుపత్నివ్రత
మేల నివలంబింపఁగూడదు; ఇదివఱకులేకున్న నిప్పుడేల మొదలు
పెట్టఁగూడదు? మాయన్నచూడు ముచ్చటగా నెందఱవర కాంతల నెత్తు
కొనివచ్చినాడో? ఇంకెందఱిని తేదలంచినాడో—

సీత—(తన) ఇది చార్వాకునకు సతిగానుండగనిననీతివేత్త;
రాము—రాక్షసకాంతవగు నీకట్టినితి సహజమైనను శూర్పన
ఖా! ఏకకాలమున బహుజనులతోఁగలియుశక్తిని పరమేశ్వరుడు మన
కు ప్రసాదింపకుండుటచేతనే యది ప్రకృతివిరుద్ధమనియు బలవదంగీ
కృత కార్యమనియుఁ దెలియుటలేదా? అట్టికార్యము పాపముగాదా?

శూర్ప—ఔనయ్యా! నిపు భవనముఁజేచి వనముఁబ్రవేశించి
నపుడే సంపారమువిడిచి సన్యాసముఁదాల్పితివి? నీతో నాకు పాపగ
దు. అక్కణా! శ్రీఐక్కడికి రామునిపై నాశతీరిపోయినది. నీవు సరసుఁ
డవు. ఎఱ్ఱగా నందముతక్కువగానున్నను, ఏపుగా బొద్దుగాఁ బెరిగి,
పెండ్లములేక పెట పెటలాడుచున్నవాడవు. నికునునాకును సరిపోయినది.
మనకిది యభయతారకముగ నుండును. రా! రా! నీకు కాంతలేదు. నా
కు కాంతుఁడులేడు. ఆపాడుధనుస్స, బాణములు వదలి, నాకొఁగిలింతల
కు గిగిగింతలిమ్ము. (ఘోరబడఁబోవును.)

అక్క—చీ! చీ!—పాపీనీ! దూరముగనుండు, ముట్టఁబోకు;
మదపుకంపుగొట్టునీయొడలిని, నాయొడలికిఁదగిలింకుఁబోకు.

శూర్ప—నీయన్నవద్ద నొక కాంతయున్నదని దగ్గఱకుఁ బో
లేదు. నీకట్టి ప్రతిబంధకము లేనప్పుడుగూడ తాళుకునా? రా—
రా—(చేయిపట్టిలాగుచు)

లక్ష్మ—ఓసీ చండాలారాలా ! నీదురాగతము మితిమీరు
చున్నదేమి, వదలు; చేయివదలు.

[అనుబంధము 7]

(చేయిపట్టి లాగును)

శూర్ప—అబ్బబ్బ! ఎంతచమ్మగనున్నది. ఎంతతీయగనున్నది!
ధనుస్సు విలుగలేదుగద ! చూచుకో ! దురదపై గోకినట్లున్నది !
సేనిట్టిసరిసముకొంటేయేడ్చునది!—అమాత్రపుకోవముజూపనిమగడు
మగఁడా?—లంకలోనాకొకయిల్లున్నది. రా! అచ్చటికిపోదము. నీన్న
స్వేచ్ఛగా వీపుపై నెక్కించుకొని మునిముడకొడుకులపర్ణశాలలకుఁ
దీసికొనిపోయి మొక్కజొన్నపొత్తులవలె చిలగడనుంపలవలె విఱచి
నీనోటికించిచ్చెదను. వారి పచ్చినెత్తు రిద్దఱమును కథుపారఁ ద్రావి,
తాండవము లాడవచ్చును. నీదెబ్బతో మన్మథుఁడు ముండకొడుకు పూ
వుదెబ్బలబాధ సగముతీరినది. కాని నీ కొఁగిలింతచేతగాని మిగిలినది
తీరదు. ఈపాడువేషము దీసివేయించి, నిన్ను భాగ్యవంతునిఁ జేయుం
తును. నిన్ను మాయన్నయగురావణునిపాదములపైఁ బడవేసి,
గొప్పయద్యోగమిప్పించెదను. ముందు కొఁగిలినుకో ! నామాట
విను—చెడిపోకు — నాశరీరము కామవికారమున జలదరించు
చున్నది.

[లాగును]

లక్ష్మ—భ్రష్టారాలా ! చెప్పదెబ్బలతోఁ గాని, నీకీచిరచిర
యణగదు. ఈదెబ్బ కాచుకో ! మన్మథుఁడు కాలికిబుద్ధిచెప్పను.

[చెంపపైకొట్టును]

శూర్ప—అబ్బ ! అబ్బ ! చీమమిరప కాయవలె నెంతఘాటు
గానున్నదిరా నీదెబ్బ! మనుష్యునికింతటిజవసత్వములు గలవని నేనెఱుఁ
గను. నీ చేతులుపడిపోను — నీబలము పాడుగాను—నీసరసము

చట్టుబండలు గాను—రక్తము చిందు చున్నది; తల తిరుగు చున్నది;
రామా ! రామా!!—నీతమ్ముడనురాగమెఱుగుననుకొంటిని; గాని,
మగతనములేనినీవే నయము. లక్ష్మణుడు మొండి బండ. చేతికన్న
చావమే సరస మనిపించినాడు. నీవే సరి;రా! మూతివై, గొట్టిననీ
తమ్మునికే ముద్దుబెట్టుకొందువా? ఛీ ! ఛీ!! వట్టియప్రయోజకపు
పెద్దమ్మ—కోపదారిపిండము—వలచి మీదఁబడినసుందరాంగిని
వాయఁగొట్టినాడు. ఈకాంత యొక్కతెనీకు ప్రతిబంధకముగనున్న
చో—నేపేస కందినడియమును వలె, దీనిని కరకర నమలి తిందును.
అనెత్తుటిమూతితో నీకు రెహతీయనిముద్దు లిచ్చెదను.

[దగ్గఱకువచ్చును]

నీత—(భయముతో) వాఢా! వాఢా ! రిక్షింపుడు.

రాము—ప్రాణేశ్వరీ ! భయము లేదు. (దగ్గఱకుఁ దీసికొనును)

లక్ష్మ—ఛీ ! పాంసులా! ఛీ ! కులటా ! నీకు మరణము
సమీపించినది (జుట్టుపట్టుకొని)

గీ, భైరవాసురఘోరరూ ॥ కంఠుఁ దాల్చి

జానకీదేవి సాధ్యనిఁ ॥ జంపఁదలచి,

నిన్ను గవయఁదలంచిన ॥ నింద్యచరిత

రయమున పధింతు సెలవిమ్ము; ॥ రామచంద్ర!

రాము—లక్ష్మణా ! దీనిని ప్రాణములతో మాత్రము వదలు
ము. దుష్టుగాలైనను, మమతపడి వచ్చినదిగాని, కపటమెఱింగినది
గాదు.

నీత—నాయభిప్రాయ మదియే—అదిగాక, రాక్షసియైనను
నీమె పనితగదా!

లక్ష్మణ—ఓ శూర్పనఖా! శ్రీసీతారామచంద్రుల యనుగ్రహమున పాణధయముఁబాసి బ్రతికితివి ! నీముక్కును, జెవులను కోయవలయునని నాకు మొదటిమండియు నభిలాషగలదు. ఆకోర్కెఁ దీర్చుకొందును (కోసి) పో ! నీయన్నతో చెప్పుకో—పో.

శూర్ప—హాహాహాహాహా!! ఓరిదుర్మార్గుఁడా! చండాలుఁడా! పాపాత్ముఁడా ! ఎంతపరాధవ మొనరించితివి ! నాయన్న రావణునితో జెప్పి, ఈదుష్టురాలి నవమానముఁ జేయించి, మీయిద్దఱిని జంపింపకున్న నాపేరు శూర్పనఖ కాదు;చూడు: హా! అన్నా!రావణా. రక్షింపుము రక్షింపుము!!

(వ్రీహిసానము)

లక్ష్మణ—చూక్కిడిముండవగుట వలన, నీచూటలు నీయన్నకు సరిగఁ దెలియ వేమో ! నాని చిక్కడికిఁ దీసికొని రా. నేను విపులముగఁ జెప్పెదను.

సీత—నాథా ! దీనియార్యాటముచే నీవనమంతయుఁ బ్రతిధ్వను లిచ్చుచున్నది.

లక్ష్మణ—అబ్బబ్బ ! రెండు గంటలనుండియు నొక్కటేకోలాహలముచేసి యీదానవిడిచిన శనివదలి నట్లున్నది

సీత—సామిటీ ! శనివిడచినట్లుగాగ యీశూర్పనఖాభంగముతోడ నేదో యొకమహాకష్టసంబంధము. కలిగియు నామది భీతి వాడము చున్నది!—

రామ—జానకీ ! కానిమ్ము విధివశంబునవచ్చు నుఖంబులకు మాత్రీమేమానవుఁ డనుభవార్హుఁడు గాఁడు; కష్టములును సమానములే ! చూడు,

సీ. పదుమూడువర్షములఁ గాన వనవాసదీక్షను
 గావించితిమి; యవి నీ గడచెనటుల
 దినచర్య యొక్కటే నీ తీరునై; మనకట్ట
 సుఖసంతతులకెందు నీ చోటులేదు
 శ్రీరామవనవాస నీ చిత్రినాటకమునఁ
 బైయంకముననుండి నీ బహుళకవ్వు
 సంతాపములు రాగ నీ సకలదిబ్బండలం
 బులఁగోన మనకీర్తి నీ మలసియూడు

గీ. పరవి నశకర్ణ నీ నాశికాచ్ఛేదన
 కథయెఱుఁగునాట నీ కమున మూల
 వృత్తమగును; గాన నీ విమలమై యాచంద్ర
 తారమగును మనది నీ భవళకీర్తి॥

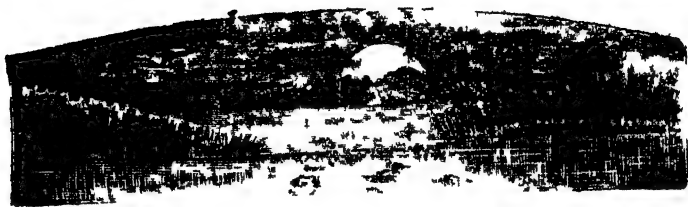
ముగ్ధా ! కాలకృత్యములకు వేళయైనది గాదా !

లక్ష్మీ—చిత్తిము మనముపర్లి శాలకరుగుదము.

(అందఱుప్రస్థానము)

ప్రథమాంకము.

(శ్రీ)

సుగ్రీవ పట్టాభిషేకము.

ద్వితీయాంకము

వ్రథమదృశ్యము - రాజానునిసభామందిరము.

(ద్విజహ్వః పువేళించును.)

ద్వి—అహ! ఏమి? నిండుకొన్నయక్షయపాత్రలవలె నీయా
సనములు, అయ్యవార్ల గారికట్టింటివలె నిర్మానుష్యమైన యీరావణ
సభాభవనంపు, సాంపు. నేనే మొదటివాడనా నేటికి? శ్రీ నాదేయనదే!

(తెరలో)

ద్విజహ్వ! ద్విజహ్వ!

ద్వి—అ! ఎవరువారు? వ్రహస్తుడా?

(తెరలో)

ఏమచుచున్నావు? శ్రీసీదే యనియా?

ద్వి—కొను కాదామరి? శ్రీ నాది; చుక్కసిది; దెబ్బలుతరువా
తవారివి.

(తెరలో)

హేహే హే! నీకింకశ్రీకూడనా? కల్పమువదలింక త్వముగ బడితివిగాదా?

ద్వి—కొను. అయిన?

(తెరలో)

కవికిని, శ్రీకిని, చుక్కెదురుగాదా?

ద్వి—అప్రార్థము స్వకపోలకపులకులే.

(తెరలో)

స్వకపోలకపులని, వరకపోలకపులని, రెండుజాతులుకూడనా? కర్మము!

ద్వి—కాదా? మాతాతగారి ప్రాత్రతాటియూకు పుస్తకములపై పేర్లుమార్చి నేను కవినిగుడుంటిని. ఇట్టివాకు ధనముండదను శాపము లేదులే?

(తెరలో)

ఏకవిశ్రాంత దరిద్రమేలే! ఏకపక్షియొకటధికము. హే-హే-హే-

ద్వి—“హే-హే-హే-” యని చాటునసాగద వేమి? రా—సభకు రా.

(తెరలో)

వచ్చుచున్నాను.

ద్వి—అహ! గున్నయేనుగంత తేలికముండకొడుకు; రోకటి బండవలె నడచునప్పటికే సూర్యాస్తమయమగును.

సీ కడుభారమాట వె శక్కుకువ్రాలు తలవాడు

నూతినిబోలుపె శక్కునూతివాడు

కత్తికిలొంగని శక్కుతంపుతలవాడు

జానెడుగుబురుమీ శక్కుసాలవాడు

పెనుబాసమీరిన శక్కుపెద్దకడుపువాడు

కంతానగలలింగ శక్కుకాయవాడు

చింతనివ్వులుగొక్కు శక్కుచిన్నకన్నులవాడు

వేలరుద్రాక్షల శక్కుమాలవాడు

బొల్లిబొల్లియేడ్లు శ్రీ కల్లనవ్యులవాడు
 ఓడిమివయసువాడు శ్రీ నడుమనడుమ
 చిట్టుబుస్సుగును శ్రీ జీ కాకుళుడువాడు
 దోరరంగువాడు శ్రీ దొంగవాడు.

(ప్రహస్తాఁడు ప్రవేశించును)

ప్రహస్తా—అచార్యోత్తమ! నమస్కారము.

ద్వి—ఓహో! నేనెఱుంగుచుండి నేనెఱుంగుచుండి. మీరూ
 రక వంకడండములు పెట్టుటయేగాని అతకంటెను మరేమియును లే
 దండి. మహారాజబాధువులు, మంత్రులు, మీరు సమాముగము చూ
 చెదరండి.

ప్రహస్తా—నేను బాధువుడనే కాని, మీరుమిత్రులు, పాత్రులు,
 అపాత్రులు, సత్తేతులు, అర్థరాత్రులు, అక్షయపాత్రులు, అధనే
 త్రులు, అపశృతిగాత్రులు, మంగళసూత్రులు, అకామూత్రులు, విరే
 చనమాత్రులు.

ద్వి—అ! ఆ చాలుచాలు. అట్లెచవలసి; అట్లెచదనకు నాకు
 వైఖోటి కవిత్వము చదువకు.

ప్రహస్తా—సరిగాని, కవిగాయా! మీరు కలరాగము వెఱులనువదలి
 వేసి, గిరియతిప్రాసలలో బడితి రేమి?

ద్వి—ఇదిగో! ప్రహస్తా! నీకొక్కటేవరమే గహస్యము చెప్పు
 చున్నాను విను. కవిశ్లోమంతనులభజనోపాయవిద్య నాకింకొకటి
 కనబడలేదు, దానికికాచలసినవెల్ల పదిపుస్తకములు. గణమక్కరలేదు.
 సీతార్థమక్కరలేదు.

ప్రహస్తా—పదిపుస్తకము లెందులకు?

ద్వి—ఎత్తివ్రాసుటకు మరొకగ్రంథము వ్రాసితిని చెప్పు
 కొనుటకు.

ద్వితీయాంకము.

ప) — మీరకవిత్వమిట్లె యేడ్చుచున్నట్లా?

ద్వి — అహా! అవ్యాహతముగ తానేడ్చుటయే కాదు, పదిమంది నేడ్పించుచున్నట్లు. కాని, ఒక ట్టిచిక్కుచూత్రము వచ్చుచున్నదోయి! పూర్వపుకవిమండకొడుకులు వ్రాసినవి వాకర్థముకాక చచ్చుచున్నాను.

ప) — కేకలువేయకు. ఇంద్రజిద్విభీషణులు వచ్చుచున్నారు.

[ప)వేశము — ఇంద్ర) విభీ]

విభీ — మిమారా! తండ్రిగారిని సభాశాలకురాలేదు.

ఇ — ఇదిగో! మనబాసకడుపు పగిలినట్లు. ద్విజిహ్వఁడు నిండేయున్నారు. తండ్రిగారు వచ్చుసమయమైనది.

ప) — ఓహో! బాబుగారా! దయచేయండి! దయచేయండి!

ద్వి — (స్వ) అదిగో! ఇచ్చకాలముండకొడుకు?

(తెరల)

జయ! శ్రీమద్దేవాంతకనరాంతకసార్వభౌమునకు జయ! వరాక్రమ విజిత ధనాధినాథునకు జయ! త్రివిక్రమాన సమస్తదివిజగణవరి పూజితపాదారవిందునకు జయ!

(రావణుడు పగిలేశించును.)

అందఱు — పరాక్! దశగ్రీవ నాజేంద్రా! పరాక్!

రావ — తమ్ముడా! విభీషణా! కూర్పుండును. కుమారా! మేఘనాథా! అసీనుడవుగమ్ము.

విభీ — }
ఇంద్ర) { (కూర్పుండును.)

రావ — ఇదిగో! ద్విజిహ్వపగిలినట్లు లిక్కడనే యున్నారు. సరి నూకీడినమున బాగుగ ప్రొద్దు గడచునన్నమాట.

పు—చిత్తము. చిత్తము..... ద్విజహ్వ! నీవు మాటాడవేమి?

ద్వి—నేను నీవలె ముఖప్రీతులను శుంఠనుగాను.

పు—అట్లయిన నేనటరా శుంఠను? చండాలాడా!

రా—సరిగాని, ద్విజహ్వ! నీకుకవిత్వముతోపాటు పుష్కలశాస్త్రమేమైనఁ దెలియునా;

ద్వి—చిత్తము. కొంచెముగఁ దెలియును.

రా—అబ్బ! నీకెన్నివిద్యలలో శక్తియున్నది?

ద్వి—మహాపురుష! తమదయవలన నగువదినాల్గు విద్యలలోన సమానపాండిత్యమున్నది.

పు—మహాపురుష! ఏనికరువదినాల్గు విద్యలలో శక్తియున్నమాట వాస్తవము. కాని, వానివిద్యలలో శక్తియున్నది. నేనదేవరవాణిమంత్రినగుటచేత శాస్త్రమందేగాని, పాండిత్యమునందు నన్నుతమరు పరీక్షింపలేదు.

ద్వి—చిత్తము. దేవా! పూర్వము వేదములు శ్వాసమూర్తులై దత్తాత్రేయునాశ్రయించినటులే యఖిలవిద్యలు గాడిదలై వీనినాశ్రయించినవి.

పు—మహారాజా! నిజమే! ద్విజహ్వ! నీవు నావిద్యామూర్తులగు నరువదినాల్గు గాడిదలు కలిసిన స్వరూపమనినమాట.

ద్వి—నేనుగాడిదనని ఏడాక్షేపించుచున్నాఁడు. మహారాజా! సెలవైనచో గాడిదను గావున, మూతపైనిపై యొక్కటితిగులనిత్తునా?

పు—దానవసార్వభౌమా! తన్నుదానుగాడిదనని చెప్పుకొనుచున్న యానీచుఁడు తమ్ముమహారాజాయచి సంబోధించుచు మీరుగాడిదలకు మహారాజులని తట్టక తిట్టినాఁడు. సెలవైనచో నీగాడిద చెవులు గోసివిడిచెను.

(తెరలో)

చెవులను ముక్కును గోసివిడిచెనా పాపాత్ముడు? చెల్లెలా! రా! రావ
ణరాజేంద్రుని దగ్గఱకురా.

ఇం—అ! అ! అదేమీ విననిండు.

వి—అయ్యో! అదేమి! మనశూర్పనఖ కాభీక రాకారము?

(శూర్పనఖ ఖరదూషణలతో ప)వేళించును.)

(అనుబంధము. 10)

ఖరు—అన్నా! మాయద్దఱను వదలుము. దీనిముక్కుగోసిన
వాని గొంతుగోసెదము.

దూష—ఓసీ! మాముద్దులచెల్లెలా! శూర్పనఖ! నీయేడ్పు
పెద్దన్నయ్యతో చెప్పుకో!

రావ—శూర్ప ఖా! హాహా! నీముక్కుచెవులు గోసినవాఁ
డెవ్వఁడు? అంతటిగిర్భాగ్యుఁ డెవ్వఁడో చెప్పుము. వానినివ్వాడే కరకరి
నమలి తిందును

సీ. మానంబుదివ్యవి శ్రీ మానంబుహరియించి

యలకుబేసని లంక శ్రీ కివలనెట్టి

తూపులుపదియు వా శ్రీ లూపులీర్వదినంపి

యలమయుధ్మతి నుత శ్రీ నవహరించి

కరదండగతిచేత శ్రీ కాలదండాపాతి

నణగించి యముని దీ శ్రీ నాత్ముఁ జేసి

గాత్రింబున సహస్ర శ్రీ నేత్రంబులందున

వజ్రపాణికిరక్త శ్రీ వారులిచ్చి

పటుభయంబున భువనముల్ శ్రీ పదియునాల్గు

గడగడవడంకి నిరత మం శ్రీ జలిఘటించు

శాస, మొనర్పు రావణ శ సాగ్యభౌము

చెల్లెలపు నిన్నెవాడిట్లు శ జేసెనమ్మ

ఇం—అత్తా! ఏమిది! మేము దఱము జీవించి ముండఁగా నీన్నె
శతులువ యిట్లు జేసెనే?

శ అత్తా! యీగుర్గతి సే

కిత్తని నే కలుషకర్మ శ డిడెనుతెలుపు నూ

మత్తుని నాలుకఁ గోసెద

కత్తికి నెఱ జేతు కండ శ కావరమణతున్.

విభీ—సోదరి! ఏమి నవల తెగువున కొని యీ బాధ దెచ్చుకొంటి
వన్నా?

శూర్ప—అమ్మ! రావణ! పొట్లకాయలవలె శరువదిచేతులు,
తాటికుండవలె శదితలంబున్న పిన్న చూటయేగాని శబ్బట్టినదాని
ఎదుక్కుకొత్తకు పగిలి పోయిచేయు శక్తి లేనప్పుడు మరి ఎన్నితలలున్న
నేమిలాభమా? మరిన్నిచేతులున్న శమిషుము?

రాస—అ! ఆ శక్తి పొరముచేయలేని శుండయెవఁడు? పగఁ
దీర్చుకొనలేని పోరాషహీనుడెవ్వఁడు? శూర్పచఖా! నికర్ణవాసి కాచ్చేద
కారణుడగు పాపాత్ముని నాశురూపాగుల నెఱిగింపుము. నామావ
శేషము చేసివచ్చెదను.

పంచచామరము.

అహ! యిదెంతభీకరప్రహారమో పగిమాదమో

మహామహోద్ధతిస్వహించి మాయజేసి సేదయున్

సహాయహీనగాని నేగ పాగదీసి ముక్కుగో

య హా! దిశాననుగు వానినంతమండఁజేయఁడే.

ప్రహ—అమ్మాయీ! అయ్యగారికి నీవెంతలజెప్పకొను
ము. ఆకలువనుజుంపి వారి శిరస్సును నీకుదెచ్చియిచ్చుటకు, నావంటి
వీరులనేకులుగలరు.

ద్విజ—అగ్రహస్తా! ఇచ్చక పుమాటలకేమిలే; తరువాత పుచ్చె
యెగురుట చూచుకో!

రావ—అమ్మాయీ! నిన్ను పరాభవించినచేతనే స్వర్గమర్త్య
పాతాళంబుల నెందుడగియున్నను సరే! మండితగదా గండంబున వా
ని భుజాదిపడంబును కటా వసబద్ధలుజేసి శాంతి నందుదును. సుగభేచ
రి యక్షుగరుడగంధర్వ కిన్నరాధములలో వాడెవ్వడో వచింపుము.

శూర్ప—అమ్మాయీ! వాడంతదూరపువాడుగాడు. నన్ను
పరాభవించినవాడు కేవల మొక మనుష్యుడు.

రావ—హహహ! మనుష్యుడా! హహహ! మనుష్యుడా!
అమ్మాయీ! మనుష్యునకు భీతిల్లితివా?

అందఱు—హే హే హే హే హే—మనుష్యుడా!

(నవ్వుచున్నారు)

విభీ—సభ్యులారా! ఏటికీయల్లరి? మనుష్యుడన్నంతనే పెద్ద
యల్లరిచేయసల? మాగవభీకరమూర్తియగుశూర్పనఖను పరాభవిం
చుకొక్తిగలవాడగుటచేతనే, యానరుడెవ్వడో సామాన్యుడు కాడని
బోధపడుటలేదా?

ఇంద్ర—తాతానుజా! ఎవ్వడైన నేమి? నరుని పరాభవమున
కీమెచేసిన యార్భటము నవ్వడగినదే?

రావ—అమ్మాయీ! ఏమిది?

గీ. భ్రమనహించెనో? నీబుద్ధి నీ బలముచెడెనో?
శొంటిశూర్పనఖపుగావో? నీ గుర్మదుడగు
నరుని కరకరములకు నీ వాకుదెలువ
గాదలంచితివిది సిగ్గు నీ గాదటమ్మ.

విభీ—దానవసార్వభౌమా! ఆనరుని నామరూపాదులను, మన
చెల్లెలెఱింగియ దెసెని—

రావ—అమ్మాయీ! వాని పేరేమి? వానిరూపమేమి?

శూర్ప—అయ్యో! వానిపేరు మాసిపోను. వానిరూపము
మండిపోను. నన్నితఁడేసింపవాడిన్నాల్లింకిను బ్రదికియుండుట నాకు
సగ్గుగాదుగాని, అన్నవిని నీతో చెప్పుకొనవచ్చుట సిగ్గా? వాడు నా
వైనమోహమునఁ బడఁగా నేను నమ్మతింకక పోవఁగా వానితమ్ముఁడు
నాముక్కు చెవులఁ గోయుటను నీతోఁ జెప్పుకొనుట వాదితప్ప! కాక
వానివెంటనన్నుదగుల్కొ స పొచ్చింటివా? నరుడని మీకింతనిర్లక్ష్య
మా! ఇందరుండియు నాకేప్పతప్పలేదే! అన్నవు ; దేవతలను జెడరిం
చినవాడవు; పదితలలుగలవాడవు ; నీవేమో మిడుకుదువని, నేను
నీతో మొర జెట్టుకొనఁగా నన్నే చీవాట్లు పట్టసాగితివా! ఇంటను, బయ
టను, కూడ నవచూసింపఁబడిన నేను బ్రదుక నేల? అన్నా! ఖరా! నాకు
సముద్రమునకు దారిజాపుము అందు మునిగిచచ్చెదను.

(వచ్చుచున్నది.)

ద్వి—(తన) మూఁడుగడియలతో సముద్రముదాటి చని ము
క్కుఁగోయించుకొని వచ్చి ముండకు దారి యింకొక రేలచూపవలెను?

రావ—శూర్పనఖా! నిశత్రువుంజంపఁ జాలనంటివా? వాని యు
న్నియు రూపము నెఱింగింపుము ఇక శాంతింపను.

ఖరు—సోదరా! దానవసార్వభౌమా! మీరీవృత్తాంత మర
యుచుండుడు. మేమానరపురుగుల జాడ నెఱుంగుదుము వేగ సం
హరించివచ్చెదము.

రావ—ఖరదూషణులారా! అట్లేకానిండు.

ఖరు—
దూష—

{ శ్రీసానము.

ఇంద్ర—అత్తా! వారివృత్తాంతముగదెలుపుము.

శూర్ప—ఈతాకులపర్ణశాలలో, నిలిమందురంగు వాడొకఁడు; చిందూరపురంగువాడొకఁడు; అందఱునయీ శుదానిని దెచ్చి వారు. అన్నా! రావణా! ఆయాడుది నీకుతిగినదిరా!

ద్విజి—హే హే-హే అమ్మాగారికి ముక్కుపోయినను, బాగుగారికి ముద్దులాడి దొరికిన సంతెచాలు.

రావ—శూర్పనఖా! ఆవన్నెలాడి యెట్టిసౌందర్యముగలది?

శూర్ప—అన్నా! దానిమొగమిప్పుడము-దానిపెదవి యావకాయ! నివిదివఱకు తెచ్చిన యేయాడుదియు, దానిగోటిపాటిసేయదు, అప్పురాంగనలు దానిపై బలాదూరు.

విభీ—అమ్మాయీ! ఆడుదానపు; మగనాలివి; నీకీ సంభాషణము తగనిదినుమా?

రావ—విభీషణా! మనశూర్పనఖకింకను జిన్నతనము! కావున నంతవివేకముగ నూటలాడుట తెలియకపోవచ్చును;— అమ్మాయీ! ఆనరులపేరేమి?

శూర్ప—ఒకనిపేరు రాముడంట! ఇంకొకనిపేరు లక్ష్మణుడంట! దశరథునిపుత్రులంట! వారి దయోధ్యులంట. ఆవనిత రామునిభార్య సీతయంట!

రావ—ఏమీ! జనకితనయ సీతనా! ప్రహస్తా! వెనుకనుక మారు మనమీసీతాస్వయంవరమునకే కదా వెల్గినది!

ప్రహ—మహాప్రభూ! చిత్తము.

ద్వి—(అట) అవమానముకూడ నవ్వును జరిగినట్లు జ్ఞాపకము!

ప్రహ—(అట) ఛీ! కనువా! అమాట లిప్పుడేల?

రావ—అమ్మయ్యా! అడుదానవగు చిన్న వరాధరిని 'రి గా
వున, వారియాడుదానిని నేను వరాధరింతును. నీవికవంతఃపురమున
కరుగుము. ఆహా! చాలును శ్రీవరాహదముగ వివరబడియె. వాడు
జనకరాజ్యేగ్రుడు స్వయం ఎగగుసావించినప్పుడు సకలరాజులలో
దలవంపుగా నాకుకొర జయమును, నిరాసుకు విజయమును గలిగె
గదా! కానిమ్ము అప్పుడు తప్పినను సీతకుమదాల్చింగు బిప్పుడు తప్ప
దు. శూర్పణఖా! నీవరుగవచ్చును

శూర్ప—

[వ్యస్తాసము.]

రావ—వ్యస్తా రాష్ట్రము జగత్త నేను మాయాబలమ
గీచుండగుచూరీచుని మాశ్రమమున కేగి సీత వెళ్ళి దగునో యా
లోచింతును; మీరందఱు జగత్తగ నుండుడు.

విభీ—అన్నా! తమింపవలయు నాదొహస్థి

రావ—తమ్ముడా! ఏమి?

విభీ—

సీ. పదియునాల్గేమల 3 పసితనగులుండదాట

శాంతమండైకీర్తి 3 నందినాడు

ధరణ్ణికవంశశాం 3 తార నావానలు

వరశుగామనిభంగ 3 వగనినాడు

కనుమూసి తెరిచివం 3 తిల నాగచాపగు

నందితశక్తి 3 ఖం 3 దించినాడు

కాశికుయజ్ఞంబు 3 గాపాడువేళ ను

బాహునిజీవంబు 3 బాపినాడు

ఇచట నారదమాని 3 యనేకమార్లు

భగవదవతారమితఁడని 3 పల్కినట్టి

ధరణమోఘబాణానన ॥ ధామురాము

తగనుసాధింతుడలతువే ॥ భ్రాతృసింహు?

రావ—ఛీ! ఛీ! రాఘవమాగధాధనూ! కులనాశ కా! శౌర్య
రసప్రధానమైన రాక్షసకులమున బుట్టి పూరికింగొరగాని రాధ
ముని బట్టువలె బాగుచుంటివటగా! అధనూ! విభీషణనామ! నాగవ
మా నీయందు ఓధ్వనమయ్యె గదగా!

ద్వి—(అత) మహాకళభా! విభీషణనామమున్నతనే శూరు
డగునా! మొట్టికాయలు కూకుకుడికివచ్చునా?

విభీ—నానా! నామాళిప్పను మీకు శౌర్యహీనములుగ,
నహితములుగ దోచిన దోచుగాక! మీహితముగోరి వదించెదను.
వలదుర్బద్ధులు పడేశిగించు వారనేకులు లభింతురుగాను, యొక్క సర్ప
ప్రిచెప్పవాడు దొరకడ. మీ మెప్పువడయవలయునది, మీకానంద
ముగ నుండునది, నాలుగుమెతుకులకాశించి, మీమందు బ్రతుకున
రుడుతమయుపదేశములవలనఘటిల్లిన న్నమహా వత్తులనరయక, నిరంత
రము మీచెనివి శరీరుచ్చకము లాడునచులమాటలు వినుకుడు;
వారువచించు వివృత హితములుగనున్నను తుదకు నాశనము
గూర్చకపోవు. ఒక్కతల్లికగువునబుట్టి యొక్క చనుబాలచే బ్రదికి
యొకకండచెడలి ఉద్ధరమైన మీహితమే నాకు వాంఛనీయము; కా
వునా దెల్పుచున్నాను. ఒక యాడుదానిమాటలు విని, శ్రీరాముతో
క్రమమున దెచ్చుకొనవలగు సీతను దెచ్చి కొఱవితోడలగోతుకొందు
కేమి? అయ్యయ్యా! రావణరాజేంద్రా! నామనవివనరా? రానున్న
మహాకృద్రవములను ముందుగ నాగోచింపుము. గొప్పసార్వభౌము
డవే! ముందుగతి నాగోచించుకొనవలదా సోదర్యా!

ఇంద్ర—తాతానువా! ఏదియోమహాకృద్రవమంటివి! కొంచె
ను చెప్పుము; వినుచితిని.

విభీ—విఁదలఁచితివి; కన్దవలఁచితివి; అనుభవించఁదలఁచితివి

ఇంద్ర—దానీకేమిశాంఘ—జయాపజయములను నిర్ణయము చేయుటకు, మీరే సమర్థులుగాదు; మీమాటలకు భయపడువాఁడనుగాను.

విభీ—భయము, నామాటలకుఁగాదు; రామునివ్రేటులకు.

ఇంద్ర—

ఆబ్బ! రాముఁడు—గిముఁడు—ఎంతసేపటినుండియు నీసరకీటకమును యోగధునివలె స్తుతిమచున్నారు. వినలేక చెప్పుచిల్లులుపడుచున్నవి, ముస్స పూసువడినది. అరకాలిమంట బ్రహ్మరంభమునకుఁ గొట్టుచున్నది. పెద్దవారనిసహించి నోరుమూసికొని, తండ్రిగాగి మొగముచూచి—కోపమణచుకొంటిని. రామకథాస్తోత్రము నంతసేపటినుండియు, విధిలేకవింటిని. ఇక సహించు. మీరు రామునిపేరెత్తివలయు. పదునాలుగులోకములను గడగడలాడించిన రావణరాజేంద్రునిచెల్లెలట. ఒకసరాధమునిచే పరాభూతకాఁగా నోరుమూసికొని లజ్జలేక పౌరుషములేక ఆమ్రాక్కిడిదాసిమాత్రిమైన చీమగుట్టినంత చింతయై లేక నూరకుండవలసినదట హి—హి—హి—హి—హి

విభీ—ఛీ! బాలకా! మేఘనాథా! ఛీ! నీకేమి తెలియునురా! ఇంకనుఁ గన్నులైన పూర్ణముగఁ దెరచితివంటగా! అప్పుడే పెద్దలదూషింతువా? కారులేల్రచేదెన్న? రామునిజంపుట, నీతరముగాదు, నీతాతతరముగాదు. రావణా! నాపలుకులువినుము. చెడకుము; నీతనదెచ్చుతలంపుచూత్రము మానుము.

రావ—విభీషణా! ఏమిది? నేడు న్యాయుడ వైతివోనావరాక్రిమమెఱుంగవో విభీషణుడవే కావో ఏటికీయుపన్యాసము? ఏటికీవాగ్ద్రయము?—

కవిరాజవిరాజితము.

మరగరుడోరగ కంఠలదెచ్చివి శుద్ధతలంబుల నుంచుతినా
మరపతులను చెరనిడి, కడువడి, కను శోభలనందుచు నుంటినిగా!
హరిహరులజుడును, నమరపతియు, నా కంఠకుఁ డితయు, భీకరసం
గరమున డీకొనిగెలువఁగ జాలరు; శ కాదులు పేరెద వేటికిరా ?

విభీ—అనురాధ్యతౌ ! అగ్రహింపకుము; మనకేదియో వినా
శముగల్గిన సూచనోదివలకే ల్గినది; దానికే దోషుగ, మీకిట్టి బుద్ధియుఁ
బుట్టినది. లంకకు రాజోప్రకీపము, పశుపత్ని కృమికీటక పుచభూత
ములు సూచించుచున్నవి.

సీ. సవనాజ్య కలశంబు శ దవిలంకిమికోటి,

తేతాస్నిగణము శ దీప్తులార

నంబుదసంఘంబు శ లస్కింబువర్ణించు

గబ్బిలంబులు స్పృహ శ క్రిములవేరె

కాలాగ్నినమునఁ జుడ శ కరుడు విభాస్విల్ల

ఘనభీమగతి ధాతి శ కంపమందె

కూయజంబూకము శ ల్గాడి సంద్యలయంగు,

కచుక్కలు నిట శ దోచెదరుచు,

క్షీరదానలవము శ సేయన, గోవులు

కంధరంబులేని శ కాలశక్తి

రాత్రులందు దిరుగు శ రాద్రీస్వరూపియై

విలయనూచకంపు శ ధముగాఁగ.

రావ—విభీషణా ! నీవెఱ్ఱియెగాని, నామతిము మరల్ప నీతర
మగువా ? చిరకాలమునుండియు నీసీలపై నేను కన్ను వేసియుంటిని.
సమయమొదవినప్పు డట్టిదానిని వదలెదనా ?

ఆ. అసురవీరులెల్ల శ హతమైనసరియె, రా
మాత్రవిరతి నుచ్చ శ రాధి దూర్చి
లంక నంబురాశి శ గుంకించినను సరే
పుడవిసుతను విడువ శ విడువనయ్యె.

విభీ—మీకుమాత్రా మీ వెఱ్ఱతనమేల ? ఎన్నటికైన హానక
మీకు మాత్రము దక్కుననుకొంటిరా ?

గీ. బాడబానల శిఖచల్ల శ బడిన సరియె
నినుఁడు చంచ్రుఁడు భూమిచ్చా శ లినను సరియె
ధరణి గిరగిరదొగిన శ సరియె; సాధ్వి
సీత తథ్యంబుగా మీకుఁ శ జిక్కదయ్యె॥

రావ—సరే ! కానిమ్ము; విభీషణా ! అట్లే కానిమ్ము. ఆసీత
దొరకకుండుటేదో నేనును చూచెదను. ఇంక నాలో నీమాట వ్రస్తా
వింపవలదు.

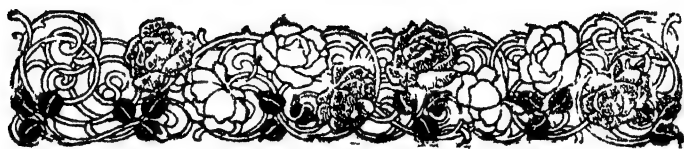
విభీ—తమచిత్తము.

రావ—వ్రహస్తా ! నేటికి కొలువు చాలింకయు. తెల్లవాఱు
జానుననే నాకు మారీచాశ్రమమున కేగఁదగు రథము సిద్ధపరపుము

వ్రహ—భాగ్యము

(అదఱు వ్రస్తానము.

శ్రీ

సుగ్రీవ పట్టాభిషేకము

తృతీయాఙ్కమ్.

వృథమద్యశ్యము—వర్ణశాల.

కృపేకము—సీతా, రాము, లక్ష్మణులు.

రాము—జానకీ ! కొను. నివనినట్లు, స్వప్నములు కేవల మన్మథముగాని ఒక్కొక్కప్పుడు నిజములేయగును. ఐనను, నీవు గాంచిన, స్వప్నవృత్తాంతమేమి ?

సీత—నేటి కేని వేగుజామున, ద్విజకులకలకలారావంబులు దిశల నిసంబువేళ నెప్పటియట్లు మెలకువరాక, నన్నెక్కడనుండియో పాడునిద్రవచ్చి గూవహించెను

లక్ష్మణ—అమ్మా ! ఎక్కడనుండియో యనకేల ? మొన్న పగలంతయుకాకానురుగిని నునమందిన యలమటచాలదే ?

రాము—జానకీ ! అప్పుడేమైనది ?

సీత—అప్పుడు నాకొక్క స్వప్నమువచ్చెను; అందు—

గీ. కామరూపులు, దనుజులు, కి కి చురథము

లెక్కిపడునాల్గువేలు, బ కి లీయులగుచు—

గాఢబాణసములతో, కి భగదన వృ

చండసంగ్రామతలకున కి సమసినట్లు.

రాము—వై దేహీ ! ఇ నేమి ? ఎవరిచేసమసిరో వచింపక పోయి
తివి !

లక్ష్మ—మహాప్రభూ ! తమింపవలయు—

గీ. నలుమొగంబుల పద్మసం శ జాతుఁ డజుఁడు;

వేయిమొగముల శేషుండు శ విశ్వమోహ

నప్రమోదులౌ తమ్ము వ శ ర్జనము సేయఁ

జాలరన, నే ముఖస్తుతి శ నలుప గలన ?

(తెరలో)

నలుపకేమి ? తమ్ముడా ! దూషణ ! మనశూర్పనఖకా
పాపులుచేసిన దొనఁగు మనరోమరోమకూపంబుల నలుపుటలేదా ?

సీత—(భీతితో) ఆర్యపుత్ర !—ఆర్యపుత్ర !—

లక్ష్మ—అమ్మా ! ఇయవడకుము. మహావతివ్రతవగు నీస్వ
త్వము ప్రత్యక్ష మగుచున్నది. మిగతపనియు నీమహాత్మునిచే దీరఁ
గలదు.

రామ—సౌమిత్రి ! జానకిని దూరమాగఁ గొనిపోమ్ము. కర్ణ
వాసికాచేదనమునందిన. దనుజకాంతవత్సమూని వచ్చుచున్న
రాక్షసులగుంపువలె నున్నది. సుకుమారియగు, నీ కాంతకదనరంగ
ముం గాంచి సహింపఁజాలదు.

సీ. వీణాస్వనములకు శ వెఱగందు నుందరి,

జ్యోటంకృతులకు, భీ శ తాత్మయగును ?

వనజరేణువులకు శ కనులు మూసెడు లేమ,

రింఖారజముల కు శ ద్రోకపడును ?

వన్నీరువాన సై శ వఁగ లేని శోమలి

శోణవర్షముఁ గాంచి శ దీనయగును ?

భ్రమరఝంకారవి శ్రీ భ్రమములోర్వని గోల,
 దనుజార్భులుల కెంత శ్రీ తల్లడిలును ?
 కుసుమపాతంబునకు మది శ్రీ గుండు చెలువ,
 శరనిపాతంబుగని, యెట్లు శ్రీ సైవగలదొ ?
 భయదరిపుకోటి బరిమార్చి శ్రీ వచ్చుదనుక,
 కాచియుండుము తమ్ముడా ! శ్రీ కాంతనచట—

సీత—నాథా ! కూరదానవులతోడ భయంకరమగు సంగ్రా
 మము మనకు పొందినదనినతోడనే, నాగుండెలుతల్లడిల్లుచున్నవి.
 లక్ష్మ—లమ్మా ! ఎంత వెట్టిదానవు ?

ఉ. దానవులైననీమి ? ఖలదైత్యసమూహములైననీమి ? యీ
 మానవనాథ జ్వలిక మానునె ? వీరవిహార కార్యముల్,
 కాననవాసమంచున, సుఖంబులు గల్గునె ? నాందియయ్యె; నీ
 మానితనాటకంబునకుమానగు యుద్ధము మంగళాంతమున్

రాము—జానకీ! దానవులు సవిధభూములకువచ్చినారు; నాకీ
 భయమునులేదు. ఈలక్ష్మణకుమారుడు నిన్ను వరిరక్షించును. ఇత
 నితో దూరముగ నరుగుము.

సీత—నాథా! మీకు సదా మంగళ మగుగాక! రాక్షసు
 లోడ యుద్ధంబున కడుజాగరూకతతో మెలంగుడు

(సీత, లక్ష్మణుడు వ్రేస్తాము.)

(ఖరదూషణులు సాయుధులై వ్రేవేళించుదురు.)

ఖర— }
 దూష— } ఓరి మానవపీఠికమా ! నీవటరా మాచెల్లలి
 నాకు చెవులం గోసినది? రే! ఆయుర్దాయహీనుడా ! నీజీవితం

బిణ తుదిముట్టినది. నూపదునాలుగు వేలకంచురథంబునఁగోయుద్ధము సేయుము రమ్ము.

రామ—లోకకింటికులారా మిమ్మిక్కుడే హతమార్చెదను; రిండు.

(అందఱు పుష్పాము.)

ద్వితీయదృశ్యము —మారీచాశ్రయము.

పుష్పము—మారీచుడా జపప చనికొనుచుండఁగా రావణుడు,

రావ—(దగ్గఱకేగి) మా సీయల్లు మర వణుడు నను స్కండు చున్నాడు.

మారీ—ఇవ్వప్రార్థింస్తు. దా వేందాగి! రాకరాక రాకవోలె నాయాశ్రమంబునకు వచ్చితి వేమనవిశేషంబున గలవే?

రావ—మూమా! మారీచా దా పులము; మనకువిశేషముఁ కేమికొఱులె. —ఇవ్వసమీఖ్యముగ సేసచయమపేక్షింపి నికొఱుకు వచ్చితిని.

మారీ—దానవేందాగి! ఆగియేమి?

రావ—విన్నవించుచున్నాను. మారీచాగ్గ ఇదిసీకుఘాయల ము పగదీర్చుకొనుటకు మంచినమయనా. టయింటికుండేవలె పూర్వవిరోధయొకడు మనచేఱిక్కినాడు.

మారీ—రావణా! ఎవ్వడాపూర్వవిరోధ

రావ—సీ. బొడవనూడని ఓ పూపవాచయమున ని

తల్లినిఁగూల్చిన ఓ బల్లిగుండు

కొలికుయజ్జంబు ఓ గాపానువేళ ని

సోదరుదుగించిన ఓ శూరవరుడు

అపుడునీవెదిరింప శ సంబుమధ్యమ న ని
 నృదగొట్టి నట్టి నో శ ప్పలయుతుండు
 మైధిలుకడ నవ శ మానంబునే నంద
 సీతనుగొన్నట్టి శ పాతికగుండు

భార్యతో సోదగునితోడ శ పగచపటివి
 జేరి, శార్ప - ఖకుముక్కు శ చెవిలుగోపి
 గర్వము చున్నవాడట శ గానతి
 నేలులయిన నేన హాయింక శ పెంపాడ

నారీ—గానరాజా! పాపకార్యాలవలనబగు వానవహ
 శంబుఁ జరిగియుచిన దేవాలకి చేయగాని దుష్టా, స్త్రీయుల చేసి, పొ
 దరాని యనుభవంబుల గొంది, యింక నీపాపశీగిత లుల చాలుచి
 పొగొంటులు విసవి, నేటికి యాశ్రమ బురు జో, కైలాసాధిపతిని భజిం
 చుచు, కాలము గడుపుచుంటి; నన్నెలప్రేరే గామునిపె కంపెదవు!
 గామశానాంబుల చని నీవెఱుగవు. కాని, తొలక సుఖాహువధ సమ
 యమున, వారామచంద్రధనుస్సుక్తి తీవర గాచంబులగుచి నేను
 శాగుని నెఱిగియుంటిసి; మానుము గానరా! నిశ్చలార్థమునుమాను
 ము. పరనారీమానభంగింబు హాపాతికంబు; కనుమదన బున
 నున్నంత కాలము నుహరాజుల గొప్పచి క్రిందఁబడిన వెలియక
 వలదనున దులేక, స్వేచ్ఛావిహారంబు యధెచ్చగా పరిపినన్నాల్లి
 పాపచింత వరలొకిచింత స్వార్థమున సుతయై గ గగకున్నను,
 దగడింక బైనదగడగడు లేడే! నాత్మిలై, లోకచక్షులగు సూర్య
 చంద్రులులే శీ మవలవెనువె లు గరుగుచు సదా మనజీవితములకు
 గడియలు లెక్కించువిధి కిర్మసూత్రము మసలను వెనుకనుండి చక్కి
 కొంచులులేడే! దళదిక్కులును, దశవదనములతో, నొదశివదనా పాప
 కార్యంబులం బరికిగవవే? నీయంతిరాత్మచిటుకు చిటుకున, నిన్ను గా
 గించి శోధింపడే? దానవేంద్రా. నిప్రయత్నమును మానుము.

రావ—మారీచా! ఏమిది? వింతగానూటలాడితివి? నీవింతవా
డింతువని, నుం తైన నెఱుంగ నే? ఎంత వెట్టివాడవు? నన్ను యముడు
శిక్షించువాడా? యమునిబట్టి శిక్షించి పాణావశిష్టుని జేసినమాట
మఱచితివే;

గీ. అతిభయంకిర బాణబా శ్రీ జాననముల
యమునిగడగడలాడించి శ్రీ యమరళోటి
కాండిశీకులజేసిన శ్రీ ఘనచగిత్రి
మానసంబున మారీచ శ్రీ మఱచినావా?

ఐనను, మి రీచా! నాపాపపుణ్యచరిత్రలను నీవిప్పుడు తలపెట్టడగదు.

మా—రావణా! ఈదుష్కార్యమున నేనునీకెప్పుడు సహాయు
డనగుదునో, తల్పాపములును సహనముగ నాయవియేక దా! ఇటు
రామునిచేతనో, అటుయమునిచేతనో, నాకు శిక్ష తప్పదుగదా!

రావ—మారీచా! నీవిటురామునివలనను శిక్షనందవలదు; అటు
యమునివలనను శిక్షనందవలదు.

మారీ—రావణా! ఈదుష్కార్యమున నయితే మట్టినిర పాయో
పాయము గలదా?

రావ—కలదు; వినుము. కాంతలకు వనములందుండు మృగా
దులవై నాసక్తివిశేషమున నుండును గావున, నీవొక హేమకురంగా
కృతించాల్చి సీతకుభ్రమగొల్పుము రాముడు దానింబట్టడలంచిన
సద్భక్త్యుడగుము. ఈలోపల నేను దానికి నవహరింతును.

మారీ—వెట్టివాడా! రాముడు చనినచో, సీతారాములను
కంటికి రెప్పవలెగాచులక్ష్మణుడు లేడా?

రావ—దానికొక కపటముం బన్నుము. అద్భుత్యమగునప్పుడు
సీతలక్ష్మణా యనికేకీడుము. అదివిని లక్ష్మణుడు సీతనువిడిచి రామ
సహాయమున కరుగును.

మారీ—అదృశ్యమగునప్పుడు గాదు; హతమగునప్పుడనుము హరహరా! రావణా! నీకెన్నికపటో పాయములు ఎన్ని మాయోపాయములు. ఇవియన్నియు వాత్సనాశనమునకే నుమా! రామమూర్తి నన్ను జీవములతో విడిచినగదా, నాకు రామునిచేతను, యమునిచేతను, దండనము లేకుండుట? సీతాపహరణమునకు మూల కారణుడగునాకు తత్పాపము గలుగదని ధర్మశాస్త్ర మునదేశించుచుంటివా? రావణా! కాంతానురాగము తుదకు విన్నిట్టిమూఢునిగఁ గావించెనా? శ్రీరాముఁ డాదినారాయణుడని యిందైన గ్రహించుటజాలకుంటివా! అతినిశోచైరముం బెట్టుకొనిన దైత్యదానవు లనేకులు తొల్లి నిహతులగుటైన నూహింపవా? తిరిగి సీతలగోకుకొనుటకునైత మీకొడవలియే దొరకనదా? రావణా! సీతనుబట్టి జెచ్చితివేని నీకునాశనముతప్పదు; నిలకకు నాశనము తప్పదు; ఐనను రాముఁడు నీకేమివిరోధ మొనరించిశాఁడు? సీత యేమిచేసినది

రావ—ఛీ! మూఢుఁడా! రాముఁడు చేసినయవకారమునేనీవు గుర్తింపఁ జాలకుంటివా! నామధ్య చెల్లెలియుక్కుగోసినవానిని ముద్దు బెట్టుకొమ్మొటివా? ఆడుపడు నపమానినినవాని నాదరింపుమంటివా? ధూ! పౌరుషహీనుడా! దానవకులకళా! ధర్మవేత్త పోలిక నాకుపన్యాసము లీయవచ్చితివా! నాకుసేవచేయవలసిన యధముఁడవు. నన్ను దూషింతువా? నీకు రామబాధయైనసరే, యమబాధయైనసరే, మరేబాధయైనసరే, నీపుదండ కారణమున కేగకతప్పదు; నేనాదేశించిన కార్య మొనఁగక తప్పదు; నీమీదులకు మారాడితివేని యీఖడ్గముచే నీశిరస్సు ఖండి చెదను.

(కత్తి నెత్తును.)

మారీ—రావణా! కత్తి నెత్తినంతనే గడగడవణికి నీపాదములఁ బడుదుననుకొంటివా? అనుభవించఁదగిన సమస్త భోగముల ననుభవించి .

తని. పెద్దవాడవగు నాపై కిత్తి నెత్తరా దనుగుద్బుద్ధి నీకేలేనపుడు
 నీకత్తికిజంతుకునా! వాకింక నేభోగములపై నాశలేదు. ఈరవంతగాలి
 యెప్పుడైనఁ జోవలసినదే! పాపకార్యవలంబనుడవగు నీకనుభవము
 తప్పదు; నీవినాశనమున కీహూర్వనఖయే మూలమనుకొమ్ము ఇంట
 నుండ దగిన పొలతి తగుదునని దేశములవెంట దిరిగి మగవారితోసరస
 మలాడుట దోషమని దానిచెప్పనఁగొట్టక నీచపాపకార్యములకు జా
 లుపడిన నిన్ను నేనేమందును. అనుభవింపుము. సర్వపాపములకు ఫల
 మనుభవింపుము. రాముడేపుత్రమిత్రకళత్రములతోసిన్ను వధించును
 లెమ్ము తుదవేళకైన నాపలుకులు జ్ఞప్తికివచ్చును; పాపాత్ముడవగు
 నీచేతనే జావోల? నాకెల్లము మరణముతప్పదు; ఆరామమూర్తి బాగా
 ముసినేచచ్చి స్వర్గమునందెదను. రావణా! పోయెదను; నీను సిన్నిఁగఁ
 జూడఁజాలను.

(ఇద్దఱునిష్క్రమింతురు.)

చతుర్థదృశ్యము - పర్ణశాల.

(సీతాకామలక్ష్మణులసీనులైయుండఁగా)

లేడి ప్రివేశించును

సీత—నాథా! బంగారంపుశరీరవర్ణముతో చెంగుచెంగు నెగురు
 నాకురంగముం దిలకింపుడు; దానిని ప్రాణములతో నాకు దెచ్చి
 యిచ్చిన నాడుకొందునుగదా!

రాము—ప్రాణేశ్వరీ! దీనికింత వేడవలయునే? రామబాణమున
 కొక కుగంకము ఘనమా? ఇప్పుడే తెచ్చియిచ్చెదను నియమము—
 (పోవోవును.)

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! ఓమింపవలయును.

రాము—తమ్ముడా! ఎందుచేత?

లక్ష్మ—తమగమనమునకు నే నవరోధముగలిగింపఁ దలంచు కొన్నందులకు.

రాము—సౌమిలీ! ఇది యే మంతపెద్దవిషయము?

గీ. వనములం గునజరియించు నీ మనకు లేళ్ళు

గన్పడుటవంతయే? దాని నీ క్షాంతవేడ

నేను దేజను టబ్రమే? నీ దీనికింత

గా క్షమాకణమేల నీ ర్థమనమేల?

సీత—ఏమిది? లక్ష్మణా! శకునపక్షివలె నిలపితివి? బంగారు లేడి కడుదూరమరిగెగదా?

లక్ష్మ—అమ్మా! మన్నింపుము; నేనుశకునపక్షినగుట నిజమే! అగ్రిజా! లేడియేమి బంగారువన్నెగలదగుటయేమి? జీవములతో నుండుటయేమి? మహాభయోకరిరాక్షసాకులమగు నీచనమున, మనము తప్పక మోసగింపఁబడితిమి. కామసూహితయై వచ్చినరక్కసి ముక్కుచెవులతోని పంపినతగువారే, దానిసోదరులు ఖరదూషణులు మనపై శ్రుతివచ్చి యీకంచనటీతరమున, మొన్నగా వధింపఁబడిరి. ఇదియు రాక్షసచూడు యని పోనుటలేదా?

సీత—అహహ! ఏమివిపరీతసిద్ధాంతము నుపపాదించితి వోయి మరదీ! నీసీడజూచుకొని నీవేదెదరెదవేమి? రక్కసులు శౌర్యమునమన పైకివచ్చెదరు గాని, యీవిధముగ లేళ్లు కోళ్లు వచ్చెదరా? లేపీ చెల్లన్నియు రాక్షసచూడుములే యందువుగాఁబోలును?

లక్ష్మ—అమ్మా! దానువితప్పు క్షమింపుము;

రాము—తమ్ముడా! భయములేదు; రాక్షసుడేయైనను భీతిల్లవలసినపనియేమి రామఖాణములచవిని? ఖరదూషణులతో పాటుగా చూడఁగలడు; నీవు శ్రద్ధతో జానకి నరయుము.

లక్ష్మ—భాగ్యము; తమరు జాగ్రత్తగఁ జూడవలయును.

రాము—అట్లే చేసెదను; నీవు మాత్రము జానకిని వీడవలదు.

లక్ష్మ—భాగ్యము.

రాము—(వ్రీసా)

సీత—లక్ష్మణా! ఆ లేడియందఁ మెంతని వర్ణించినను ముచ్చట గ నే యుండునునుమా?

గీ. తనువు బంగారుపూతపూత సిన విధమున

నింపెనంగఁగ, దానిపై శంపులట్లు

చుక్కలటనట శోభిల్లఁగఁ జూడచోద్య

మైనహరిణంబు ఊణములో శవలదాటె.

(తెరలో)

హాసామిత్రీ! హాసీతా!

సీత—అ! ఏమిది? సామిత్రీ! అది మీయన్నగారికెంత స్వరముకాదా?

లక్ష్మ—అటులనే యున్నదమ్మా!

సీత—అయ్యో! అటులనే యని నిలువఁబడెదవేమి; వెళ్లు. బాణములు పొదిలోనుండితీయుము; విల్లెక్కు బెట్టుము.

లక్ష్మ—అమ్మా! ఊమింపవలయు; అన్ని గారియొనతి మిమ్ములను వీడవలదని—వూదగ్గఱ మేమిద్దరము లేనిసమయమున, నేడైన సపాయము సంభవించిన నెట్లు?

సీత—అయ్యో! ఇంకను స్తూభమువలె కదలకుంటివేమి? శ్రీరంగనీతులకు నీకిదియో సమయము! నీక పాయమా? —నాధునకే యపాయము రానై యుండ నన్నడిగినవారెవ్వరు? ఆవలమనము బ్రదికి యెందులకు? అయ్యయ్యో! అడవిలోనాధున కేయపాయమువచ్చెనో

గదా! లక్ష్మణా ! నన్ను బ్రతిమాలుకొందును. నీకు నమస్కరింతును
వెళ్ళు—తండ్రి! వెళ్ళు—

లక్ష్మ—హరిహరీ! హరిహరీ! ఏలమాటతల్లీ ! జగద్భద్రకరుం
డగు రామభద్రునకు కీడేమి, నాతోడేమి?

సీత—అట్లయిన నది మీయన్నగారిస్వరమే కాదందువా ?

లక్ష్మ—కాదు. తల్లీ! కాదు—అది దానవునికేక! మనలను
మానసింపఁబర్చిన వన్నుగడ.

సీత—ఛీ! ఛీ!—అసందర్భమున నమ్మడగనిమాటల నాడెడ
వేమి? నీకడుపులో నేమైన మూపై దురుద్దేశముగలదా? ఆమాటయ
యినఁజెప్పము ! నేనైనఁ బోయి, నా నాధుని తుదసారిచూతును.

లక్ష్మ—హా హా! నిర్భరము; తల్లీ! అశ్లీలములెందులకు ?

సీత—కాక, జరుగుచున్న కార్యములేమి? పోనిమ్ము నన్ను
పోనిమ్ము;

లక్ష్మ—శ్రమింపుము. తల్లీ! నిన్నెంటిగా నీవనమున, వదలు
టకుఁ గాని, నేను వెడలుటకుఁగాని రామాజ్ఞలేగు.

సీత—హాహా! ఏమిది! తుదసారి నేను నానాధునిగూడ చూ
చుకొనలేనా? దాసికిని నీబంధనమేనా? తులువా! లక్ష్మణా! నీ చు
ర్బుద్ధిని గ్రహింపఁజాలక చెడితినిగదరా !

ఛీ! ఛీ! చాలు!—నీ కల్లవినయములను నేటితోఁ జెలిసికొం
టిని ! అన్నగారియవసానకాలమున గరితమహాదావరీతీర్థమునైన
గొంతులోఁ బోయఁదలంపవు; సరిగదా. నన్ను పోయనీయవా? ఇర
తుని పోత్రాహమున, నాలుమగలనెడఁబాప వనమునకువచ్చితివా?
అంతఃపురమును వదలుకొంటిమే; రాజ్యమును విడిచితిమే. సౌఖ్యము

లన్నిటిని వీడితిమి? పాణియులు శక్వ మగేమియులేవే! మేము నీకును భరతునకును నేనిదోహము చేసితిమి? మమ్ముచంపి మీనెత్తి నేమి కట్టుకొందురు? ఓబంధుఘాతుకుడా! పాపాత్ముడా!

లక్ష్మ—గామరామరామా! ఎంతెంతమాటలను వినుటకు బ్రతికియుంటిని! శ్రీరామచంద్రా!

సీ. చావనైయున్నట్టి శ జనకుని నడఁచాసి

జనయిత్తులనుఁజూసి శ సతినిఁజూసి

గురుజనంబులవీడి, శ కోమలతనునుఖం

బునువీడి సాకేత శ పురమువీడి

నాదైవమునునీవె శ భూదైతుఁడవునీవె

తండ్రిఁగీనీవె నా శ తల్లిఁగీనీవె

యనుచునిచ్చాజలా శ హారంబులనురోసి

అమఁకుదదాస్యమే శ ధర్మమంచు

చేతనైట్లు మీసేవ శ జేసికొనుచు

దినములను బుచ్చుచుంటి నా శ దినవిభండి

యిందాలకుసాక్షి; మీమనఁబెఱుక్క సాక్షి!

వస్యమైన చరాచర శ పృథివీసాక్షి.

అమ్మా! అమ్మా! నే దుగ్ధార్థుడగాను; మీ పాదకైంకర్యతత్పరుండను. స్వక్షమందై సందేహింపఁదగిన అనవసరాందోళనము మానుచు. రామచంద్రమూర్తిఁదర్శన మిప్పుడే యగును.

గీ. ఎడ గలుషగంధ లేశంబు శ నెఱుంగనమ్మ

తల్లిరో! నీను చరణంబు శ దృములుఁగోచు

మాన్యగురువస్థిస్థాంఘ్రి ప శ దృములుఁగోచు

తండ్రియగు రాముపాదప శ దృములుఁగోచు.

సీత—అబ్బ! ప్రమాణమేచేసితివా! తలయెత్తి నావంకచూచి
నూటాడవేమి?

లక్ష్మ—అమ్మా! సర్వదా మీపాదాంగుష్ఠదర్శనమునకు దప్ప
నాకంటికన్న స్వర్ణతయేది?

సీత—నీవు నామొగ మేలచూతువు? దొంగనిర్భయముగ
మాటలాడఁ గలవా? నియన్ని రాక్షసులచేఁ గడతేర నాతోకులుకవల
యునని తలంచుచుంటివేమో కాని, పాపచింతినుడవగు నీవు నాదరికి
వచ్చునప్పటికి, పాదాదిశిరఃపర్యంత మొక్కమారుగ భగ్గున మాడిపో
వుదువు.

లక్ష్మ—రామా—రామా—రామా—ఇక చావదగినదే!
విడదగినమాటలు సంపూర్ణములైనవి. శ్రీరామచంద్రునియాజ్ఞానతిక్కి
మించి—నాచావు, కైన సన్నుతిం చెదనుగాని, యీమాటలువిని
చావజాల! అమ్మా! ఇప్పుడేపోవుదును. అమోఘవచస్సూతికయగు
శ్రీరామచంద్రమూర్తి ముందెడబాటును శూర్పనఖాభంగమునాడు
సూచించియే యున్నాఁడు. నేను మిమ్ముబాసినతిరునాత మీకు మహా
కదలు తిప్పను. తప్పన. తల్లీ! నీనొసట కష్టములను విధిలిఖించియుండ,
నీవేమిచేయుదువు? అయినను, తల్లీ! జాగ్రత్త! దుష్టదానవుండెవ్వఁడైన
దరియవచ్చిన గీటుదాటకుము. (గీయును)

సీ. నీయింటికొడలీ త నిఖలమాతనుసీతిఁ

బాలింకవయ్య! భా త స్వంతమూర్తిఁ!

అల్లుడొగతిమ్మమా త హరిణంబు గొనితేర

జనియె కూతునుగాచు త కొనుము! ధరిణి!

చెడుగురాకుండ నా త శ్రీర్వాదశతకంబు

గురియఁజూడరె కుల త గురువులార!

యిడుమలుదొలగించి శ్రీ యీశాస్థ్యఃగావరే,
 క్షయవంశ దేవతా శ్రీ రాజులార!

భూతవంచకంబ శ్రీ పుణ్యస్వరూప నీ
 సతిని బ్రాహ్మమీకు శ్రీ సమయమిదియె
 గామదార! రామ శ్రీ రాజేంద్రునతి యీమె,
 గాక్షసారి! రామ శ్రీ రక్షి యీమె.

తల్లీ! జానకీ! ఏమి పాపమోకాని నేనేగినవెనుక మీకు మహాశక్తద్రవ
 మగునని భోజించుచున్నది. “భోజించి వినియోగమేమి? కర్మము, ము
 క్కునకు నున్న త్రాడువైచి లాగుకొనిపోవుచున్నది! ప్రార్థనమున కా
 ర్యములు జరుగును గాని మనప్రయత్నములు నున్న; అమ్మా! సెలవు.
 దయించుము; తిరిగి దర్శనమెన్నటికోగదా! తల్లీ! భద్రము భద్రము
 భద్రము. ఈయడవి మా యాశీలబహుభుజపరాక్రమాన్నితము. జా
 గృత్-జాగృత్-జాగృత్;

(ప్రస్థానము.)

సీత—ఏమి లక్ష్మణుడిట్లాడె నేమిచెపుమా! రాక్షసమాయల
 నెఱింగియే యిట్లనెనేమో? నేనాతని మనసెంత నెప్పించితిని? పాపము.

[మాయరావణుడు—వ్ర!]]

రావ—భవతి! భిక్షాం దేహ! భవతి! భిక్షాం దేహ!

సీత—బ్రాహ్మణోత్తమ! మీరెవ్వరు?

రావ—స్వ రావణుడనిచెప్పక మారుపేరు చెప్పకొనుట
 గోపమేకాని కాము సనుసరించి తప్పులేదు. (వ్రకా) సీతా! నీవతి
 రామచంద్రునికడనుండి

సీత—మహాత్మా! మమ్ములను మీరేమెఱుంగుదురు?

రావ—మనులు దివ్యదృష్టిచే సర్వవేదులని యెఱుంగవా! నీ
 భతక మారీచగదచే మూర్ఖునియన్నాము.

సీత—(అందోళనమున) ఆ! ఆ! ఏమి? మహాత్మా! ఏమి?—

రావ—అందోళనపడకుము! మామంత్రశక్తిచే నాయుపద్రవము దాటినది! కాని మరొకటి కాచుకొనియున్నది; దానిని దప్పింప వచ్చితిని.

సీత—మహాత్మా! మీకు గడుపుణ్యముండును. ఆయుపద్రవమేమో తెలుపుడు.

రావ—రావణుడు నిన్ను సంహరింప నిచ్చటికివచ్చి యీసమీపవృక్షములలో దాగియున్నాడు.

సీత—(భయమున) అమ్మయ్యో! ఏడి? ఏడి?

రావ—అందరపడకు నామంత్రశక్తిచే నారావణుని నీయెదుట భస్మముచేసెదను. ఇటురమ్మ.

సీత—భాగ్యము స్వామీ! (లక్ష్మణునిగీటుదాటును.)

రావ—(తన) ఇవ్వటికి గీటుదాటినది ! (వ) సీతా ! నీవు రెండుకన్నలుమూసి గావణాగమముం బ్రీతికించుచుండుము.

సీత—చిత్తము (కన్నలుమూసికొనును.)

రావ—(తన) ఇంక నాకీవేషమేల? నిజరూపముందాల్చి యీ సీతం గొనిపోయెదగాక! (నిజరూపముదాల్చి) సీతా! కన్నులు తెరువుము.

సీత—(భయపడి) అమ్మయ్యో! పదితలలు ఇరువదిచేతులుగల వీడే రావణుడు రామా-రామా-రామా-(మూర్ఛిల్లును)

రావ—ఈమెనుగొనిపోవ నిదేసమయము. రంభాశాపముచే నిష్ఠములేని కాంతసంతతిని మరణింతును. కావున నీమెను భూమితో ప్లగించి రథమున నిడుకొనిపోయెదను.

(ఎత్తుచుండును.)

[తెర వ్రాలును]

వంచమద్యశ్యము.

(రామఁడు వనమార్గమున పగ్గి)

రాము—

‘ ఏమి ! ఆశ్చర్యము ! హేమకురంగ మై నన్ను భ్రమింపజేసిన యాదానవంశ, మరణించువేళ, “ హా!లక్ష్మణా ! హా!సీతా ! ” యని కేకవైచేనేమి ?—ఇదియేదియో మాయవలె దోచుచున్నది ! ఐనను లక్ష్మణుఁడు, ధనుష్పాణియై జానకిని గాచియున్నంతవఱ కేయపాయమును గలుగదు—

(లక్ష్మణుఁడు పగ్గి)

లక్ష్మణ—(ఆశ్రిమున) సోదరా ! సోదరా ! నిరపాయులుగ నుంటిగదా ? మహాపగ్గభూ !—

రాము—లక్ష్మణా ! ఏమిది ! పర్ణశాలలో జానకి నెంటరిగ విడిచి రావచ్చునే ! ఎంత తెలివిమాలిన కపిశేసితివి ?

లక్ష్మణ—మహాపగ్గభూ ! క్షమింపవలయును ! “ హా!లక్ష్మణా ! సీతా ! ” యను నొక యాక్రందనధ్వని విసంబడ నది శ్రీరామకుంత స్వరము కాదనియు గానవమాయయనియు, నేనెంతచెప్పినను వినక జానకీదేవి నన్ను నిష్ఠురములాడి వినరానివలుకులు పలికిన, చేయునది లేక, తమపాలికి వచ్చితిని.

రాము—అయ్యయ్యా ! మనము జానకి నెంటరిగవిడిచి, తిరుగఁదగిన ప్రదేశముకాదే యిది ! లక్ష్మణా ! శీఘ్రముగ పర్ణశాల కనుగుదము రమ్ము—

లక్ష్మణ—మహాపగ్గభూ ! చిత్తము—(ఇద్దఱు నిష్క్రమింపగ)

(తెరలేవఁగ, శూన్యమగు పర్ణశాలకి నలువడును.

రాము—లక్ష్మణా ! ఏమిది ? చూడు ! పర్ణశాల శూన్యమై కనలుచున్నది !—

లక్ష్మ—మహాప్రభూ! ద్వారము తెరువబడియే యున్నది. వర్ణ శాలలో వధూసేవ లేదు. సమీపవృక్షపార్శ్వముల కరిగెనేమో—

రాము—ఏమి ? వర్ణ శాలలో జానకి లేదా : నాబహిఃపాఠము లేదా ! నాజీవనాధారము లేదా ? నాబుగరుబొమ్మ లేదా ?—
జానకీ—జానకీ—జానకీ—ఎందులోయితివి ?

లక్ష్మ—అక్కా ! సీతమ్మతల్లీ ! ఎందులోయితివమ్మా మాయమ్మ !—ఎందులోయితివమ్మా !!—

రాము—హా ' లక్ష్మణా ' సీతపలుకదు. సీతమాటాడదు. సీత పుత్రుత్వరమియగు. సీతవదలెనా నన్ను ? నాభాగ్యరాశివీడెనా నన్ను ? నాసంపూర్ణచంద్రబింబముచాటయ్యెనా నాకు ? నాజీవనజీవనము సమసైనా నేను ? హాసీత ! సీత !! సీత !!!

(మూర్ఛిల్లును.)

లక్ష్మ—అమ్మా జనకపుత్రీ! అమ్మా ! విమలగాత్రీ! మమ్ము విరభాగ్యులను జేసి యెంగుఁ బోయితివి తల్లీ ! ఇది రాక్షసమాయ యని వలికిన వినక యోగి దెచ్చితివమ్మా !

రాము—లేచి

సీ. ఓపూర్ణచంద్రాస్య ' ర యోసింహమధ్యయో

హో ! జానకీ ! యెట ర నుంటివొకద

ఓకంజనిభవేతి ! ర యోహేమగాత్రీ ! యో

హో ! జానకీ ! యెట ర నుంటివొకద !

ఓమంజులాలద ర యోశోభనాంజి యో

హో ! జానకీ ! యెట ర నుంటివొకద

ఓమోహనాకార ! ర యోమహోదార ! యో

హో ! జానకీ ! యెట ర నుంటివొకద !

గృహమును, పురంబు, రాజ్యంబు శ నెల్ల విడచి,
 రాజ్యలక్ష్మీనా, మదనసా శ మ్రాజ్యలక్ష్మీ,
 వీవునైతము వీడనిం శ కేటిబ్రదుకు ?
 సీత ! సీత ! సీత ! సీత ! శ సీత ! సీత !!

(మూర్ఛిల్లును.)

లక్ష్మ—అహా ! రామచంద్రమూర్తి మూర్ఛిల్లినాడు !
 ఎంత దారుణము జరిగినది ? ఎంత మహావిపత్తు సంభవించినది ? కట
 కట ! దీనికంతకు నేనే కారణముగనా ? ఈయనప్రతివృత్తికే యేడ్వ
 నా ?—జానకీదేవి పోయినందులకే పొగులవా ? రామచంద్రమూర్తి
 దురవస్థకే దురపిల్లవా ?

రామ—లక్ష్మణా ! లక్ష్మణా ! జానకీయేది ? జానకీయేది ?

లక్ష్మ—మహాప్రభూ ! ఇంకెక్కడి జానకీదేవి ?

రాము—హా ! భూగర్భోద్భవా ! జానకీ ! నీవే లేవా ? వా...

నమలలోని జీవనమును నవిడలేవా ! ఎందఱు మహారాజులు—ఎంద
 రెందఱు సార్వభౌములు నిన్నువరింపవచ్చినను శివధనుర్వాజ్యమున
 వారినందఱును సరకుసేయక, నన్నే వరియించి, నావెనువెంట మహా
 గృహములకు వచ్చుటకు మహానందమునొంది, తుదకి సమర్థుడనగు
 నావలన ననుభవించిన సౌఖ్యమియ్యదియో ? వదుమూడేండ్లు వనము
 లలో రాలనక, కొండలనక, ముడ్లనక, తిరిగి నిన్నలయించిన
 నాపాపంబునకుఁ బ్రతిఫలమాయెది ? సాధ్వీమణి ! నాయకరాధం
 బున కేదియేని శిక్షావిధిని సిద్ధియింపక నన్నుఁ బాసిపోవ సంకల్పించి
 తివా ! కల్ల—కల్ల—సీవట్లు నన్ను కలనైనఁ బాసిపోగలవా?
 ఈవనజంతుసంతానములేమైన సనుఁ దమపొట్టనుఁ బెట్టుకొనియుం
 దును. అయ్యయ్యా ! ఒకరక్కఱుచుక్కయైన నేలపై బడకుండ నిను
 వనమ్మగములేలు లాహరించె ?... కాదు. కాదు. ఏదియో భూతము

నిను మింగియుండవలయును ; కాదేని, యెవ్వఁడైన నుష్టరాక్షసుండు
నిన్నా కాశమార్గమునఁ గొనిపోయియుండును ! — ఓగగనమా !
ఓభూదేవీ ! ఓమహిగహసభూరుహములారా ! మీరీస, దేహముం
దీర్చుడు. జానకి పోబడినెఱింగియున్న నాకు రవంత తెలియఁ జేయ
రాదా ! మీకందఱకు నేనేది యపకారముచేసితిని ! అదిగో !
జానకి పిలుచుచున్నది. లక్ష్మణా ! విను. విను. అది మీవధూనిక కంఠ
స్వరముకాదా ! — కాదా ? — కోకిలకూ ! హా ! హతాశుఁడ —
(విదానముగ చూచుచు) సీతా ! సీతా ! బహిఃప్రాణమా ! వచ్చితివా
ఎంత భ్రమపడితిని ! — ఎంత భ్రమపడితిని ! — నీకంఠ స్వరము నిం
తలో మరచితివా ! నాబుద్ధి పాడుగాను — కోకిలకూత లనుకొంటిని.
నాతో పరిహాసములాడుచుంటివా ! — ఆ ! — ఆ ! — ఆపాదలచా
టున దాగకు హహహహహహ ! సీత ! నాకు తెలిసిపోయినది ! నీవు
అ దాగుడుమూలలాడుచున్నావు ! నన్ను వెఱ్ఱివానినిగాఁ జేయఁ
జూచుచున్నావు ! కాని, నేను నివియోగమును భరింపలేను. నీకొఱ
కెంత దుఃఖపడితినిో చెప్పలేను..... అయ్యయ్యా ! సీతయేది ?
లేదు. వచ్చితిని వచ్చి యెక్కడకుఁ బోయినది ? నాసీత నన్ను విడ
నాడి పోయింది — లక్ష్మణా ! ఇదియంతయు దానవమాయగాదు
గదా ? దానవుడు-దానవుఁడా ! — దానవమాయా పరిచేదయ దివ్య
బాణబాణాసములివిగో — అరే దానవహతకా ! లక్ష్మణా ! ధనుస్సు !
ధనుస్సు. దానవసంహారము. జా. కీ — (మూర్ఛిల్లును)

షష్ఠదృశ్యము.

(ప్ర) రావణుడు — సీత.)

ఓపాపకర్ముడా ! దశగ్రీవా ! కులకళంకుండవగు నిజనసము
నకు, నిపితృదేవతులుచు, బ్రహ్మగులును, సంతాపమందుచు, వేడిక
న్నీళ్లువిడుచుచున్నారు ! రంభ శాపమునైన నీకీమిప్పుడ్ని వదలినదిగాదే !

మిరా చెనటీ ! కుతియే దైవమని నమ్ము సాధ్వీమతల్లుల నెందఱనో,
చెఱబట్టి తెచ్చి పాపాకరముగులంకాపుముననూచి, దుశ్చరితుడవై
నది చాలదే ! నీకింక ను మాంసభోగతృప్తి విడువలేదా ! గుర్మతీ !
బ్రహ్మ వశోద్భవుండ నమ్ము రాక్షసకర్మావలాబనుడ వైనకత
మున నీమొగమున పీశాచములు తొండవించుచున్నవి ! పాపములు
సదా నీపరిసరములఁ బ్రాకులానుచున్నవి ! నిన్ను వీక్షించి గురి
తము! పాపము!

రావ—సీతా ' సరస్థకముగు వాగ్ద్యాయమువలన కేలాభము
ను లేదు ! కుతిసు బాసినప్పుడే—ని గతియు బాసినది. నీ కిప్పుడీ
రావణుడే గతి! ఇట్టిప్రాకకిము నేల వదలుకొందువు? సముద్రముది
తమగు లంకాద్వీపమునకు నరుడగు నీకుతి యొక్కను కదలివచ్చి,
నిన్ను విడిపించువాడా ? ఎంతవజ్రభ్రాంతిని పహించుచుంటివి ?
తెలివితక్కువకేకలు వేయక నడుపుము. నడుపుము.

సీత—ఛీ—ఛీ—తులువా! నీవు నాకు గతియగునువటరా ?
జగదానంద సాంకుడగుశ్రీరామచంద్రుడుగడ నిఖిలదనుజగర్వనివ
ర్తియగు శ్రీరామమూర్తియండ—

రావ “ ఉండ—” యనుచూటయేమి ? దశగ్రీవుడు నిజము
గాదలచినచో నాలిండు లేక పోవుటక లిప్తప్రాయముకాదే ? మగవా
డయ్యె యరశురామునకోడి గాజులుదొడిగించుకొనిన యాడుదియగు
తండ్రి బ్రతికియుండగనే యాడుదానిమూలమున రాజ్యమునుండి
గెంటింపఁబడి యుడెపులలో చెట్ల పుట్టయనక దిరుగుచు నాకలము
లుదిన కుశునమానుడగు రాముడా ! ఇది తానేకనిరలోకభీష
ణుండగు రావణుని గెలుచుట. రాముని నీ కరహాలమున తేర గావి
చెద. నిన్ను గామించెది నాకరిపంజరంబు. నిన్ను గాగిలిచెద. నీకప
మానవైభవములు సమర్పించెది. నిన్ను మస్కధక్కిడల దేలించెద.

సీత—ఛీ! దుర్మతి! దూరముగా నుండుము; దరియరాకుము. రామదూషణ మొనరించిననినాలుక వేయచీలికలగునురా పాపాత్మా! పాధ్వులబట్టి తెచ్చిననీకు చాని శీఘ్రముగ రాక యుండునా? రాక్షస లోకభయంకరమూర్తియగు- శ్రీరామచంద్రమూర్తి, తనతీవ్రనారాచకరంపరలచే నివదితలలు నిరువదిచేతులు భూభిగ్గో దొరలా ఎనల్లు సంహరింపకుండునా! ని నెలతలు గాజులు పెళపెళబద్దలుగొట్టుకొని మంగళనూత్రిములనుపుటపుటపుటపుటదెంపుకొని తలనువిరియబోసా కొని సదీతీరములకు బరువెత్తకుండారా? పుత్రు యజ్ఞోపవీతముల నవ సవ్యములుగవైచుకొని సిప్పుకుండలతో శ్మశానముల కేగకుండురా! సిన్మశానమునందలి కావ్యములమీది పొగయవ్యాహతముగ నవిచ్చిన్నముగ నాకాశమునకెగయ పాపాత్ముడగురావణుడుచచ్చెనని దేవతలొందముతో పుష్పవర్షముంగురియకుండురా పాపీ! రకమున రారవాదిబాధల నందునప్పుడైన పూర్వజ్ఞానము గల్గి యులొమని యెడ్వకుండువా?

రావ—ఆ-చూడాలిని! ఏమంటివి-నామరణమునేసకల్పిల్లించితివా? నాచావుమాటలనాడుచుంటివా-నేను చావవలసియే వచ్చినచో నిన్ను బిగ్గకొనిగిలించి నీమానభంగము జేసియే చచ్చెదను నిలువుము నిలువుము

[కొంగిలింపఁబోవును]

సీత—ఓరికూరకర్మా! కులద్రోహీ! మానినీమానభంగమహాపాతకవర్తీ! దుర్మార్గచక్రివర్తీ! నేను నీలంకావినాశనమునకును నీమరణమునకును సకలరాక్షససహాయమునకును భూగర్భమున జన్మించిన యాదిమహాశక్తిని. రావణవినాశనకాలకాలికామూర్తియగు శ్రీనామైదూసిన నీకత్తికటాకంచలగుఱగాక! నన్ను కొంగిలింపఁదలంచిన నీకరములెరువదియు నన్నంటినయై త్తిరక్షణముననే నీశిరములు సహస్రభిన్నము

లై తూలికాలి నశించెదవుగాక. పాపాత్మా! నన్ను లంకాపురమునకు గొని పోవుట నృత్య దేవతను వెంటనిడుకొని పోవుటని నమ్ముము. లంకాపురముననే జేరిన, నీరాక్షసులకు నాయొక్క స్వరూపమే కోటిపిశాచ రూపములనుధరించి రాక్షసుల వెంటసంచరించి సహరించునుగాక. దురాత్మా! ఆదిశక్తి యగు సీతతో సహా కారములాడిన నీకిప్పుడే నా పమియగలిగియు శ్రీరామమూర్తిచేతులలో నీమరణము లిభింపఁబడియుండుట వలన మిన్నకుండవలసినదాన నైతినిరా దురాత్మా!—

రావ—ఆ! పాపినీ—కోపినీ! ఊరకున్న కొలదియు గారులాడెదవే! నిన్నిప్పుడే పరిమార్చెదను

[కత్తిదూయును]

సీత—హా పాగ్రేశ్వరా! రక్షింపుడు! నన్నుగాన నిది గదా సమయము!

[జటాయువు పగవేశం]

జటా—రే లోకకంటకం! జగన్మాతయగు సీతాదేవి కీవనము నందలి పశుపక్షికిమిక్కిల కాదులును, చేతనాచేతనాది సమస్తపదార్థములును రక్షణములని యెఱుంగవే. దుర్మతి! ఈజటాయువుబారి నుండి తప్పించుకొని సీతకై పయిత్నింపుము.

రావ— (రెక్క విరుగ గొట్టును)

సీత—భక్తాగ్రేసరా! జటాయు! రామదాసుడవగునీకు రామ దర్శనమగుదనుక మృతిగలుగకుండు గాక! (తెరవ్రాగును)

సప్తమ దృశ్యము—రామలక్ష్మణులు పగి.

లక్ష్మ—మహాత్మా! మీయీదుఃఖమున కంతకును కారణము నేన యైతినుడి!

రాము—తమ్ముడా ! ఒకరోజు గాదు—రెండురోజులుగాను
వదునాలు గేడులు నిద్రాహారములను బరిత్యజించి, మాపరిచర్య
చేయుచుంటివే ! ఇప్పుడిట్లునుకొననేల?

లక్ష్మ—వైదేహీమాటలు విని యామెను విడిచి రాకుడిన
యెడల ఇంత కర్మము మునుగదాగదా !

రాము—అట్టి సంత యమును నిమనన్మనమంచుకొన్న వాడోడే
సుమా తమ్ముడా ! ఏలనన,

సీ, దుష్టశూచాంధర శ్రేణి రోధనలువిన్న
తల్లిని దెగడనే శ్రీ తల్లిగారి
మాటలానించిన శ్రీ మంత్రండ్రిగందునే ?
సుమశరు నుడి విన్న శ్రీ శూర్పనఖను
దిట్టదునే? దాని శ్రీ తెగువమాటలువిన్న
రావణునందునే శ్రీ లక్ష్మణే! దు
మాటలు చెవినిడ్డ శ్రీ మూరీచు నంగునె
వానిమాటలువిన్న శ్రీ వనిత ననన?

గీ. వనితమాటలువినియూమె శ్రీ వసని విడచి
నట్టినిన్నింకి దిట్టనేత్రుటతుదకు
పాపవిధి కురిగిత కేడ్వ శ్రీ వలయుఁగాని
యొకరినాడిన దురితమే శ్రీ యొకరులేదు.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా ! ఈరామాయణమంతయు నిటులే యు
న్నది. మీకథవలన వాడు వారిమాటలను వినరాదనునీతి నేర్చుకొన
వలయు నేమో తెలియకున్నది

రాము—తమ్ముడా ! అటులందువేమి ?

లక్ష్మ—సోదరా ! మరియెట్లులనవలయును ?—మంధరమా
టలు శ్రీక విన్నను శ్రీక మాటలు తిండిగారు పిరికి శూర్పనఖమాట

లు రావణుడు వినెను; వధూనిక మాటలు నేను వింటివి; అటువారిమాటలు విన్న ఫలితమేకాదా తమగనుభవించునది ;

రాము—అయ్యో ; వెజ్జితమ్ముడా ; లోక మునందలియూడు వారందఱు నట్లేయుందురా ; మీవది నె జానక వంటిప్రాణిస్త్రీపురుషాదులలో దొరకువా? హా ; సీతా ! హా ! సీతా ;

ఆ పిల్లనోట చిల్క పట్టవిధంబున
వ్యాఘ్రనఖములందుహరి యమువలె
కోతి చేతఁ బడుపై సూనమాలవిధంబు
నారి ; యేదురాత్ముఁబారిఁబడినో

మరియు—

ఆ. సరస నేను స్వేచ్ఛె సామితి యావల
నిలువ దనుజు పెనఁ బడగరాగ
కాంత యుచు నన్ను స గాగిలించిన గోల
వెలుల దనుజుఁడ స నేగినావా ?
లక్ష్మ—మహాపురుషా ; ఆశ్వాసిల్లవలయును.
రాము—హా ; జానకీ ; జానకీ !

(ధ్వని తెరవో)

హా ! జా కీ దేవీ—జానకీదేవీ ;
రాము—(అశ్చర్యమున) జానకీ ; జానకీ ;

[ధ్వని]

హా ; జానకీదేవీ ; జానకీదేవీ ;
రాము—తమ్ముడా ; ధనుస్సు ; ధనుస్సు ;
లక్ష్మ—అన్నా ; ఎందులకు?

రాము—లక్ష్మణా ; సీతా యని మారీచుడు మిమ్ము భ్రమ
పెట్టినట్లే—మరల నెవ్వడోరక్కనుడు నేను జానకీ యని దుఃఖించు

చుండ తిరిగి వెళ్ళిరించుచున్నాడు; వానికి ప్రాయశ్చిత్తము కావలయును;

లక్ష్మి—సోదరా ; ప్రితిధ్వనియైనది.

రాము—ప్రితిధ్వనియేమో “జానకీ” యన్న—“జానకీ” యనవలయునుగాని, “జానకీ” యన్న జానకీదేవీ యనుటల ?

లక్ష్మి—అట్లున నది వెళ్ళిరించుటమాత్రమెట్లగును?— జానకీదేవీ యని గౌరవగర్భితముగ గనబడుట లేదా ?

రాము—అట్లున నెవరందువు ?

లక్ష్మి—వెదకుదము.

(ఇద్దఱువెదకుదురు)

[జటాయుప్రవడి యుండును]

జటా—హా ; జానకీదేవీ; నీవరమున నాప్రాణములు నిలచెను. కాని, శ్రీరామమూర్తిదర్శనము లేకున్నదిగాదా;—రామా—రామా—రామా—

రాము—తమ్ముడా ! వింటివా ; ఓయార్తుడా ; నిర్భాగ్యుడగురాముడను నేనే ;

జటా—రామచంద్రా ; రామచంద్రా ; —నమస్కారము. నాకున్నలకగువయ్యె జనము సార్థకమయ్యె;

రాము—ఓపక్షిరాజమా ; నీవెవ్వడవు? ఇట్లెల పడి యంటివి?

జటా—రామప్రభూ ; నేను జటాయువనువాడను తమపాద. దానుడన; లంకాధిపతియగురు రాత్ముడు రావణహతకుల పూజ్యురాలగు జానకీదేవిని గొనిపోవుమండగావాసోబోరాడితిని-ఆరురాత్ముడు నాతెక్కలువిలుగగొట్టిన ప్రాణావశిష్టుడనై దేవీవరలాభము

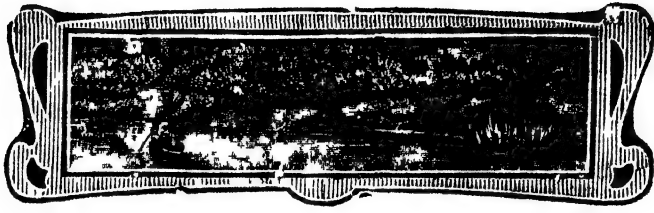
న మీకీవార్త నెఱిగించుటకు బ్రదికియుంటిని. ఇక నా జీవితములు నిలువవు. —నాకు విష్ణుగోక ప్రాప్తిగలుగునట్లు మీరే దహనము గావించి నావంశమునకు రామబంధునామము ననుగ్రహింపుడు.

రాము—రామబంధూ! పూజ్యుడవై—నా సతీమణికొఱకు పోరాడి రామకార్యమున జీవములు విడుచుచు, పుణ్యాత్ముడవై తివి; సీముణ మీవిధముగఁ దీర్చుకొందును.

లక్ష్మ. — ఈయనచేతిసంస్కారమును క్షల్పిండ్రియైన నోచలేదు. నీవు పూజ్యుడవు కావుననే నిన్ను కీర్రామచంద్రమూర్తి స్వయముగ దహనపరచుచున్నవాఁడు; నీకు పుణ్యగుతులు కలుగును.

జటా—రామసౌమితులారా! ధన్యుడను ధన్యుడను నా జీవితములు పోవుచున్నవి. గామా రామా రామా (ప్రాణములు విడుచుచు.)

శ్రీ

సుగ్రీవపట్టాభిషేకము.

చతుర్థాంకము

ప్రథమరంగము.

సుగ్రీవజాంబవంతులు ప్రవేశము

సుగ్రీ—తాతా! జాంబవంతా! మనక మనక గానున్నదిక్కులు
ను తెల్ల బారివి. రాత్రియెల్ల చేసినప్రజాగరణముచేత కన్నులును,
రాత్రికడచినకోడనే రాబోవుమరిణభయముచేత మనస్సును, ఒకేవి
ధముగామండుచున్నవి. పొగ్గి శాతలమును, చక్కగాజూడుము! బారె
డుపైకెగిసిన వేగుచుక్కకు క్రిందిగాన్నించు నా వెలిమిబ్బుచాయ,

సీ. పొగ్గి శాంగన శిరో శ్రీ భాగంబు నందిడ్డ

వనమించుపట్టు మే శ్రీ ల్గుసుక నంగ

దినరాజశైలూష శ్రీ దివ్యాగిమమునకై

సురనాటకులుగూర్పు శ్రీ తెరయనంగ

కమలారిపుర్గతి శ్రీ గాంచి యనూరుండు

నవ్వివరదన శ్రీ విన్నాణమనంగ

ఉదయోన్ముఖార్క మ శ్రీ హేమాదిత్యమకుటన

కమసియనవరిల్ని శ్రీ కాంతి యనంగ

గీ. హరిజగన్మిత్ర, సందర్శ్య శ నాభిలాష
 దివిజలిడనున్నకుండ సః శ దీప్తియనగ
 నెల్లయెడతూర్పుదిశయందు శ పెల్లబారె
 తెలివితేకూరె లోక బు శ నెల్లనారె.

జాంబ—అవును సీమిశ శీఘ్రముగ ఋష్యమూకపర్వతము
 చేరవలయును.

సుగ్రీ—తాతా! మతంగమహర్షియనుగ్రహముచే వారికిని
 వానియనుచరులకును గల్గిన శాపమువలన నీపర్వతమునకు, నాకు రా
 జాలకుండుటచేత నాకింతమాత్రమైన నిలువనీడదొరికినదిగాని లేనిచో
 నాయన్నవారి నన్నిదివరకే హతమార్చియుండును.

జాంబ—ఇప్పు డాభయములేదు. కాని వానినిన్నటికొకరిన
 దారుణముగానున్నది.

సుగ్రీ—పితామహ! అవును, వాడు నన్ను వధింతునని గడువు
 పెట్టినది నేడేకదా? నేడెట్లు గడచునోయని నామది తల్లడిల్లుచున్నది.
 ఉ. పిన్నతనంబుగా ననిది శ పేర్కొనగూడనిదంచునెంచకే
 చిన్నదొసంగు పెద్దదిగ శ జేసియు నిల్వెడలించె వారి నా
 యన్న యవాధి నైయిసుభశ యంబున జేరితి ఋష్యమూకమున్
 కన్నులు లేవె యాశుచకు శ కల్గినగావగరాడ దీనునిన్.

(తెరలో)

రాకేమి? వచ్చుచున్నాను. అన్నయ్యా; వచ్చుచున్నాము?

జాంబ—శుభపరిణామము. శుభపరిణామము. సుగ్రీవరాజేం
 దా! నికష్టములుకడముట్టినవి. నీయన్నయగు వాలినిజంపి సమస్తవా
 సరసేనల కధినాథుడవై కిష్కింధాపురమున పట్టభద్రుండవు కాగలవు.

సుగ్రీవు—తాతా! ఆధ్వనియెక్కింది. అది శాఖామృగకంఠ
 స్వరము కాదే.

జాంబ—కాదు, సుష్రీతియకుమారుల కంతము. అముంగిట నున్న మట్టచెట్టున కావల సూటిగా బరికింపుము.

సుగ్రీ—హా! చచ్చితి-చచ్చితి.

జాంబ—సుగ్రీవా! నిదానింపుము. భయములేదు.

సుగ్రీవు—తాతా. ఇంకేమి నిదానింపవలయును.

సీ. వీరులకెడలోన శ వెరపు బుట్టించెను

గంభీరమగు ముఖ శ కాంతివారు

చెలువుగాగట్టిన శ శిఖిపింఛములలోన

వెలిమల్లెనండలు శ వెలయువారు

మోకాల్పిమెనున్న శ ముదుగువంచెలపైన

ధట్టోలు బిగియించి శ కల్లువారు

ఎకుభుజంబులనుండి జల శ దాకువరకును

వ్రేలుతూణంబుల శ వెలయువారు

౧. వట్టుదల మోమునం గు గ శ స్పృహనారు

విమలసిలాభ్రకనక వర్ణ శ ములవారు

బలముగలవారు క్షుత్రీయుల్, శ పడుచువారు

వాలిపంపున నను జంప శ వచ్చివారు.

జాంబ—సుగ్రీవా! ఊరకే భీతినండనేల? వారు వాలిపంపు ననేల వచ్చెదరు. చంపదలచినవాడేని వాలియే నిన్ను చంపునుగాని, వ్రతావశాలియగు నాలికి వారు ఏరియోడేమి? నిదానముగ నాలో చించి పనిచేయుము. నాబుద్ధిపరికించిచూడ మీకి నాలియో నేమాత్రమును సంబంధమున్నట్లు నీ చుటలేదు. అదికాక తన్నగా పరిశీలింపుము. వారేదో విచారమునముసిగియున్నట్లున్ను పెద్దయారని చిన్నయారనుసమాశ్వాసించుచున్నట్లును కనబడుటలేదా? కావున, మహాబుద్ధి.

మంతుఁ డగుహనుమంతుని నానికడకుఁబి వృత్తాంతమరయుము. ఒకవేళ
వారు నీకు సాయకడినను సాయపడవచ్చును.

సుగ్రీ—మహాభాగ్యము.

జాంబ—నేటింక వారికిడకరుగకతిప్పదు. నేను నీకడ కరుదెం
చుట వినెనేని రవులకపోదు; సమస్తారణ్యముల వెలిగిన పితామహుఁడ
ను గావున, నిన్నింతవఱకు కాపాడితిని; పోయినచేద.

సుగ్రీ—ఓత్తము. దానువిపై ననుగ్రహము మాత్రముంపుడు.

జాంబ—అట్లేకానిమ్ము. నీకు పరమేశ్వరుఁడు తోడగును!
పోయినత్తును.

(నిష్క్రమించును.)

సుగ్రీ—అహ! ఈజాంబవంతుఁడు తిరిగి వారింతమునజీవనాశా
మృతముఁబోసి చనినాడుగదా? ఆ పనిచిత్రిప్రపంచము.

గీ. చాపుప్రతినిమేషము తను శ్చాయరీతి

వెంటనుండుట నెఱిగియు శ్చ వేలయేండ్లు

బ్రదుకుదునటంచు నరుఁడు వి శ్చ భ్రాంతిసంది

భువికిడివికెల్లపుడు శ్చ మడివెట్టుచుండు.

[నిష్క్రమించును.]

ద్వితీయరంగము.

రామలక్ష్మణులు కృవేశము

రాము—చిరంజీవ!

లక్ష్మ—మహాప్రభూ! వచ్చుచున్నాను.

రాము—మహాప్రభూ! అని పిలిచెదవెంచులకు?

గీ. ప్రభురమాదేవియన్నె తా శ్చ వదలనన్ను

తనుమహాలక్ష్మియైనట్ట శ్చ ధర్మపత్ని

యిటులెడకాసి నిగక నా శ కట్టిపృథుత
బ్రదికియుఁటివి భువికి భా శ రంబుగాగ.

సరికాని లక్ష్మణా! మనము శూర్పనఖకు ముక్కుచెవులుగోసి యెన్ని
నాళ్లయినది.

లక్ష్మ—పద దినములు కావచ్చినది మహాపృథూ!

రాము—అ + ఒకరికిచేయునుపకారము సద్యోఫలితము సీయ
కున్నను + పకారమునూత్ర మితలో ఫలిచునునుమా' విత్రిమా.

గీ. చెనఁటిశూర్పనఖకు ముక్కు శ చెవులుగోసి

నారమేకాని యాతండు శ నాదుగాత్ర

మర్థముఁగోసికొనిచనె శ కట! యొకరి

యవకృతి తనకు ద్వగుణమై శ యుటయ్య!

లక్ష్మ—సోదా! నాల్గుదినములనూడియు మీరొకేవిధమగు
ధోరణిలో నున్నారు.జటాయువు రావణవృత్తాంతము వచి చెనుగదా!
ఇక కర్తవ్య మాచింపఁ దగదా?

రా—కర్తవ్యమా! ఓవెట్టివాడా! కర్తవ్యము మాట నటుం
చుమా. నాకుఁ దొలుత జానకి మఱపున కెల్లవచ్చునోయి?చూడ —
సీతకొఱ కీపృథ్వితియంతయు నెటులేప్పుచున్నదో?

గీ. కలసియాటలాడిన మమ శ కారమునను

హరిణశాబములేప్పు శ “నమ్మా?” యటంచు

క్రూరశార్దూలముఖ మృగ శ కోటిసూడ

దారిజూపెను నదె నేత్ర శ వారిగురిసి

మాన్యుడగు ద్విజరాజభి శ మాన పటిమ

ననువులే మ కయి విడ శ నాడెయ్య

పృథ్వితియంత నిర్హేతున శ భవకటాక్ష

మిటుల మనయెడలా ప మ శ్రీ హీకుమారి
యనుక్షణంబును వాస్త్వతి శ్రీయగుదునిలువ
నామనమున కర్తవ్యంబు శ్రీ వాటు తెలుసు?

లక్ష్మణా!—లక్ష్మణా!— ఏమిచిత్రిము? సీతాస్వస్థితిచే వాక
న్ను లదరుచున్నవి. గాలిముకంపించుచున్నది. హా!సీతా!సీతా!సీతా!
(కన్నులు మూయును.)

లక్ష్మ—చుహత్మా! శ్రీరామచంద్ర!

రా—పీలిచితివా?

లక్ష్మ—అటులేలకన్నులు మూసితిరి?

రా—ఏమి?

ల—మీకు బాధగనున్నదా?

రా—బాధలేదు—కాని,—

ల—కాని యేమి స్వామి!

రా—అటు చూడు! అదియేమి?

ల—ఏమి?

రా—అసీలజేమూతముల మధ్యమున క్షణమున కొకసారి కనఁ

బడునది.

ల—విద్యుల్లత కాఁబోలును—

రా—కాదు—అది—లక్ష్మణా!—విద్యుల్లత కాదు. అది జాన
కి—నాజానకి—తీసికొని వత్తము వచ్చెదవా!—కాదు—నేనే వెల్లె
దను—సీతా! సీతా! ! —రా—వాహ్మదయసామాజ్యపట్టమహి
షీ! రా—అయ్యో! —అదేమి?అదేమి? —హా! సీతా! —సీతా!
సీతా!క్షణకాలములో నెక్కడకుఁబోయితిని? వచ్చుచుంటిని. ఇదిగో—
నీకొఱకేవచ్చుచుంటిని—(పరుగెత్తును.)

ల—(పట్టుకొని) స్వామీ! అక్కడ నేమిచూచెదరు. అది వట్టి
మేఘమాల—

రా—మేఘమా! కాదోయి! లక్ష్మణా! దానిలోపల నున్న
దానిమాట—

ల—లోపల నేమున్నది—జలము—

రా—దాని పైన?—

ల—అకాశమే—

రా—అలాగా? సగో లక్ష్మణా! అది విడిగి మనపైఁ బడను
గదా!

ల—శుద్ధార్థరహితమై నిరాధారమగు నాకాశముగదా! మన
పై నెట్లు పడును?

రా—హా! హా! అకాశముగూడ మనవలె నిరాధారమూ?

గీ. అంబరమ! నిరాధారుల శ్రమైనమనము,

నివువిద్యుల్లతను, నేను శనెలతనీతఁ

గోల్పడితిమింక నొకచోటఁ శిశూరుచుండి

యూరడించుకొందము మనశ్రమొకరినొకరు.

ల—మీ మూర్ఖ వికలతనాదినది!

రా—నేనాత్మసన్యాసివైతివిగాదా! నాకు వికలతయేమి?
(స్మృతినభినయించి) అ! లక్ష్మణా! అన్నట్లు నాధనుస్సు—నాధనుస్సు.

ల—మహాత్మా! ఎందులకు?

రా—కవటసన్యాసియై వచ్చిన యాకలుషాత్ముని శరీరమును
రెండుతునుకలు చేయుటకు.

ల—వాఁడెప్పుడెక్కడనున్నాఁడు?

రా—లేడా? చూడుము. నానిని రప్పించెదను. మనోబలము
చే రప్పించెదను. సీతా-సీతా-సీతా!

(శిన్నులుమూసి పరుండును.)

ల—(రాముని నోడవైచుచుకొని) హా! హా! కాలవికృతి?

గీ. బసరుబట్టాభిషేక ము శ హూతమేమి
యాసమయమందె యారణ్య శ వాసమేమి
వేడుకకుఁ దెచ్చియుమ్మన్న శ లేడియేమి
ఘోరదనుజాధముండయి శ మారుటేమి
కఠినభాషలనెఱుంగని శ కాంతయేమి
వంచనమునల్పి నన్ను దూ శ పించుటేమి
హానిసేయఁగదగని న శ న్యాసియేమి
భూసుతనుదైత్యుడై కొని శ పోవుటేమి
జ్ఞానచిద్రాపుఁడగు రామ శ చంద్రుడేమి
యతివలెయిటు లున్నాదూ శ డగుటయేమి
క్షీతిఁబ్రకృతినిల్వచితివి. శ కృతులఁగాంచు
దాటలేడుగా విధిని వి శ ధాతమైన.

(దూరమునఁజూచి) ఆ! ఏదియో పెద్దకోరితి యీవంకకు వచ్చుచున్నది. రావణునిమాయచే నెవ్వఁడైన రాక్షసు డిట్లువచ్చుచుండడుగదా! అన్న గారు నిద్రించుచున్నారు—విద్రాభంగముగాకుండ వీనిని నే వధింతు.

(బాణములు సవరించుచును)

హను—(సన్యాసివేషమునోఁ బ్ర) మహాత్మా! రక్షింపుము. రక్షింపుము. (పాదములఁబడును)

ల—ఓవృద్ధమర్కటమా! రక్షింపుమనియరచితివిగాన, రక్షించితిని. నీవు చూచుటకు కడువేడుకగా నున్నావు. మచ్చికవడిన పెంపుడుకోరితివిగాని అడవికోరితివి గావు.

హను— సీ. ఎవరయోచక్కని శ యవనీపతులుమీరు

లక్ష్మ— అర్కవంశ బయో శ ధ్యాపురంబు

హను — మీ పేగులేమయ్యా? ॥ యోపుణ్యజనులారా!

లక్ష్మ— ఘనరాముడతడను ల ॥ క్షుణ్ణుడనేను

హను— ఏకార్యమునకిట్లు ॥ లే లేంచితిరిమిరు

లక్ష్మ— పితృవాక్యమునకయి ॥ వెడలివచ్చి
శ్రీరాముసతియైన ॥ సీతను దళకంఠుఁ
డపహరింపఁగ నుంటి ॥ మయ్య యిచట

హను — గీ కటకటా! యెట్టికష్టంబు ॥ గలిగె మీకు

లక్ష్మ— వింతయయ్యెను నీకు వృ ॥ త్రాంతమీది

హను— భానుపుత్రుడౌ సుగ్రీవు ॥ బంటనేను
అనిలపుత్రుడ హనుమానుఁ ॥ డనెడువాడ.

రాము—(లేచి) లక్ష్మణా! ధనుస్సు ధనుస్సు.

లక్ష్మ—పోదగా! శాంతింపుడు. ఈతడను మనశత్రుడగువాడు.
ఈవనముందెరుగు నుక శాఖామృగము. ఇంతసేకటినుండియు వేసుక
గా మాటలాడుచున్నాడు. సూర్యపుత్రుడగు సుగ్రీవునకుబంటంట! ॥
అనిలపుత్రుడగు హనుమంతుడంట.

రాము—కపివంశ! సూర్యపుత్రుడు సుగ్రీవుఁ డిచ్చటకు ని
న్నేలనంపెను?

హను—

గీ. అన్న చేహతరాష్ట్రం దైత్ర యనుభయమున

ఋష్యమూక కర్వతమందు ॥ దిరుగుచివుడు

మిమునిచటగాంచి రిపులగా ॥ భీమవహించి

వాస్తవంబారయగనన్ను ॥ బంపెనయ్య.

రాము— నేనును హతరాజ్యుడనే? ఆతడను హతరాజ్యుడే?

లక్ష్మణా! మనమాతని నేల చూడఁగూడదు?

హను—(సంజ్ఞ చేసి సుగ్రీవుని పిలుచును.)

సుగ్రీ—పాహిమాం పాహిమాం శ్రీరామచంద్రా (పాదముల బడును.)

రాము—లెమ్ము. సుగ్రీవా! లెమ్ము. దిక్కులేనిమాకీ మహా రణ్యమున దిక్కులేని ని న్నొకదిక్కుగా విధిచూపెను. నీకు నేనుదిక్కు నాకు నివు దిక్కు. నాకంతమున జీవములున్నంతపాతకు నీ కేధయమును లేదు. లెమ్ము.

సుగ్రీవు—రామచంద్రప్రభా! వాసోదరుడగువారి వారా వ్యమును, భార్యను నపహరించినవృత్తాంతమును ఋష్యమూకమున కరిగి చెప్పుకొందము రండు. మాకీ నమః నొకసగలమూట దొ రకినది. అదియొక వేళ సీతామహా దేవిది కాగూడదా?

రాము—అట్లయిన ఋష్యమూకమునకే పోదము.

(అందరు నిష్క్రమించును.)

వారి అంతఃపురము

ప్ర॥ వారి—రుమ—

వారి—ఒక్కసారి మా త్రిమిమ్ము-ఒక్కసారి.

రుమ—రాజా! పలకు. నేను చెప్పినమాట వినుము.

వారి—ఇక నొకమారుకన్న నెక్కువత్రాగను. నీచేతిలో పాత్ర నిట్లు తెచ్చు.

రుమ—ఇదివరక నేకమాట్లు త్రాగితిని. ఒడలెటుంగకుండ మాటలాడుచుంటివి; చాలును. అతిపానమపాయకరము సుమా?

వారి—దాహ మధికముగా నున్నది. యీచూరు కడుపునిండ త్రాగి యిక నెన్నడు త్రాగుదు జోలికిపోనని యొట్టుపెట్టుకొందును

రుమ—ఈసారి త్రాగుట మానివేయుదువుగదా?

వారి—అః సకృయముగ.

రుమ—అట్టి మనోదార్థము నీకుగలదా?

వాలి—సం జేహమేమి;

రుమ—అంతమనోద్రోధిమగలవాడ పక్షణము నుండియే యీ త్రాగిగుడు మానివేయరాదా?

వాలి—ఈనిముసమునుండియేనా? ఛీ! ఛీ ! తిరిగి యామాట యేనా! ఇప్పుడు నా కమితదాహమగుచున్నదని చెప్పలేదా? ఇప్పుడు త్రాగియాయు త్రరక్షణమునుండిమానుచును.

రుమ—ఇప్పుటినుండి ను మా ద్రోధిమలేనివాని కింకొక్షణ మునుండి మాత్రోమోక్షడనుండివచ్చును?

వాలి—ఇప్పుడు నాకు దాహముగానున్నదని చెప్పలేదా?

రుమ—దాహమునకు వేరుపానీయములు లేవా?

వాలి—వేరు పానీయములు నాదాహము దీర్చలేవు. మధు రసమోనీయధరసమోకోలనిమ్మి.

రుమ—(చాత్రమునటుంచి వేసి) రాజా! నీకిదితగడు. నాపతి జీవించియుండగ నే నీవు నన్ను కోరతగడు.

వాలి—నీపతి జీవించి యున్న నేమి?రుమా! నేను నీకు తగనా? మారునివిరాళి సైపజాలనో బాలా! రతి కేళికిరమ్ము.

(తార ప్రవేశము)

తార—ఓసీచుష్టురాలా! ఎవ్వతెవే నీవు? నాపతితో సరస ములాడగడంగితివి?

రుమ—ఓసీసకృష్ణురాలా!నీపతికొఱకు భ్రాంతిపడి తొత్తె వ్వతె? ఇన్ని నాళ్లును నాపతితో కులికితివి చాలదా?

తార—పొగరు పట్టిన మాటలాడబోకు; తొలుతనానాధుని సరసనుండిలేచిపో;

వాలి—ప్రాణేశ్వరీ! తారా! నీచెల్లెలురుమతప్పేమియునులేదు. దానిని క్షమింపుము;

తార—అవును! నిన్ను నుక్షమించవలసినదే. ఇద్దఱు నిచ్చట యభేచ్ఛముగా త్రాగి తందనములాడుచుండిరా? ఆహా ఎంతసాహసము! ఎంత తెంపరితనము! తారయేమయ్యె ననుకొంటివి? ఈశాత్తు కూతురే నీకేగడయని నమ్మితివా? వ్రక్కగోని బాససతనమున కమరలేదని యేడ్చుచుంటివా? దాని పాదములపైఁ బడు చుంటివా?

రును—ఓసీగయ్యాళీ! సియైశ్వర్యము చూచి నీమగనిరూపము చూచి వలచి నీకుసవతియగుట కెవ్వతెయు రాలేదు; నోరుకట్టి పెట్టుకొనుము

తార—సిగ్గుమాలినదానా! నీయేకాంతము నే చూడలేదట! మధుపానపాత్రో దగ్గఱజేర్చి పట్టి నాభర్తను త్రాగింది యొడలు తెలియకుండనున్నప్పుడు పైబడవలయుననుకొంటివా!

నాలి—తారా! దీనితప్పులేదు. నేనే మితిలేక బుద్ధిగడ్డితిని—

తార—చాలునులే! నీబుద్ధి బుగ్గియెనట్లున్నది. అయినను ఇది బుద్ధిమంతురాలనినమ్మితివా?

రును—అబ్బ! ఎంత బుద్ధిమంతురాలు బయలుదేరినది? ఎంత మానవతి యవతరించినది! ఎంత పతివ్రత మూర్తీభవించినది! మగడు-యీమగడు-దుందుభిచేతకడతేరినాడను నంక గోకులకుఁజెప్పి నమ్మించి నామగనిసౌందర్యము జూచి భ్రమించి యాతని నగ్నిసాక్షిగ గట్టుకొనినదాననుంటినిని రుయిన భయములేక లజ్జలేక, నన్ని నాళ్లు నాకు సవతివైతివే! నీసవతి మత్సరము చట్టబాడలుగాను నామగనిమందము యందమడుగనా?

తార—అ! మిట్టకుండ్లు, బండ మొగము వండిబలుపు, నీమగని యాకారమునకు మోహించియే యిన్నాళ్లు తలక్రించులయితిని! ఛీ! అభిమానపడి చావకి యింకను తగుదునని వ్రగ్గలభములను గొట్టుచుంటివా?

వాలి—మీకిదేమి యాగడము? తాగారుమలారా! నామాట నుంచైన విన్నారుగా?

తాగ—భార్యను ఎదలి వరస్త్రీని మరిగినవానిమాట నెవ్వరు పాటించును?

రుమ—కల్లుద్రాగినకోతిమాటను గణనీయములగునా?

వాలి—తారా! నీకు వందనము. రుమా! జోహారు. మీకల హములు మోనివేయవలయును.

(జాంబవంతు ఁ పరీవేశము)

జాంబ—ఓహో! బాబుగారు దక్షిణమూర్తులయినారే!

వాలి—ముద్దుగుమ్మలారా! తాగారు జాంబవంతులు వచ్చిరి. మీకలనావిషయము తరువాతి చూడము గోపలకరుగుడు.

రుమ—(నిష్క్రమించును)

జాంబ—వానర రాజేంద్రా! నీ పోడివి శేషాంశములు వస్త్రావింప వలయును రమ్మ.

వాలి—భిక్ష్కుము [నిష్క్రమించును]

తాగ—వగలాడియున్న యారు చునెటులైన పరాభంగివక తీరగ. ఇదేమో సుగుణసంపన్న మిది నమ్మ నాధుడు దీనివలనోపడి వాడు. 'బిల్బ' నేను దీనినిపహింపగలనా? ఇంత జీవనజగజంత నరకాల రాయుడును. కాని ఇంకల కేమియుపాదులు చేయవలయును. అ! తెలిసె-ఇది బహుచమత్కార మైనయుపాయము దీనివల. దీనిమనస్సునా నాధునకు దెలియుటయే కాక నాచమత్కారమును వెల్లడి చేయును.

(నిష్క్రమించును)

(వాలి, జాంబ, పరీ)

జాంబ—మహారాజా! మీరూరక లేచిపోనిసంకయములు మన

న్యూన సౌచుకొనవలగు. మీ కేగోతమపైగొంచెమునుగ్రహముగలుగ
వలయునని యుచ్చములాగుచు కవంతసంకుదొరికిన వారిపైవీరిపై
సభూతకల్పలను గావించి లేగిపోనియవారికరణ్ణాలములను గల్పించు
వారిమాటలు మీరు పాటి గావించి రాజవితీకేలభంగమును దెచ్చుకొం
గురు. తినినవాలుగుమెతుకులును జీర్ణమగుదారి లేక పనిపాటలు లేక బలసి
తిరుగుపాపాత్ముల కిదియేష్ట.

వాలి—అట్లయిన ఆజనేయులు దప్ప మరెవ్వరును సుగ్రీవుని
దగ్గఱకేగుటలేదుగదా !

జాంబ—లేదని నేను చెప్పిన మీరు విశ్వసింపవలయును. అది
గాక మహాపౌభూ!

గీ. ఎల్లపుడు నేమగడ పర శ మిశ్వరుడు
గాని పాణులచే నేది శ గాగు సుము
ఇంతమాత్రమునకు భవ శత్ర్వాతిమంతు
కలతన కుల భవ్యము శ గాదు రాజ

వాలి—అట్లయిన దైవముపై భారముపైని రాజద్రోహులను
శక్షింపవలదందువా?

జాంబ—రాజా! నాలభిప్రాయమదికాదు. ద్రోహియగువాడు
తప్పక శిక్షింపవలయును కాసియుట్టిసాధిగవిషయములలోమనముతో
దరపడి వ్రతివానిమాటయు విశ్వసించినదో దొంగలు దొరలగుటయు
దొరలు దొంగలగుటయు సంతాపించును కలుపుదుపలుకుమాటలను
చెవిని వేసికొని దేనిని పశ్యసింపక లహస్యముగ రాజ ప్రయత్నించి
నిజము తెలిసికొని నిదర్శనపూర్వకముగ ద్రోహులను భక్తులను తే
ల్చుకొనవలయును. అంతే కాసి, ముందుగాచేయుచున్నట్లును వలస-నిద్రో
హు లగువారిమనస్సులు దెలుచు. అనిందయాదరినెత్తిని గుడ్డుట రాజసతి
కి లక్షణముకాదు. మంచివారు మనస్సులు చెమటతోసరిపోక వారు
ద్రోహులుగానగుతము మారవచ్చును.

వాల్మీకి—అట్లయిన రహస్యముగా గుణవిమర్శన చేయుట యుక్తమనదవా?

జాంబ—అహ! ముహూర్తానికి—

వాల్మీకి—నువ్వే పక్షియగుదుమవిషయ మేమని మీరయభిప్రాయము.

జాంబ—అది నేను చెప్పలేను. నీవే రహస్యముగా దానిగుణమెఱుంగుము.

వాల్మీకి—అట్లే చేయు గను. మనమింక నరుగుదము రగడు.

[నిష్క్రమించును]

(రుమభివేశము)

రుగ—నాధునివిడచి యెన్ని నాశ్శయినది. ఆయనదర్శనము నాటికి నేటికిని గానలేదుగా! హా! దేవమానిషేమందును. పగాకృమమున నసమానుడై పౌరుషమున నద్వితీయుడై యుండ దగిన పురుషోత్తము. కొండలబట్టి చుతని భార్య కరణ్యరోదనమును గల్పించిన విధి యెంత బలవంత మయినది యీవిరహము నెవ్వరితో చెప్పకొనును సురాపానముత్తుడైనది నమును తన్ను వరింపుమని నన్ను బలవంతపెట్టుచున్నాడే యీవాల్మీకి. నేనేమి చేయుదును గీ. రత్నపరిపూర్ణ శోభావి నీ నూత్నమైన

కనకమందిర రాజంబు నీ కమలములులు

వే వేలుగ దాసీలు నీ ప్రియకగములె?

మగలు లేనట్టిమానిషి నీమణికి నెందు?

[తార మగ్గివ వేషముతో ప్రవేశము]

తార—అహో! అహో! ఈసుగ్గివ వేషము నాకిప్పుడంత చక్కగా నుండి! ఇది రుమను మీసపుచ్చుట కెంతయు దగియున్నది. (దగ్గరకువచ్చును)

రును—ఓసా! ఏమిది? ప్రాజేశ్వరుడు. ఎన్నినాళ్లకు దర్శనము! ఇదియేను! ఇంతగా శుష్కించి పోయెను! అయ్యయ్యో ఇది యేమననల! వేళకట్టున నన్నము లేక నీరులేక యిట్లయియుండును! అకటా! పరిచారినునేను జీంపించియుండగనే నానాఘనికీటిదుర్గతి సంఘటిల్లెనుగా?

తార—ప్రాణనాయకీ! చిరకాలమునకు వచ్చిననినూ నానో మాటలాడవు?

కం. పాలతీ యమృతోత్పాదః

సలలిత వాక్యముల బలుక నీ జాలనిదేవీ

కలికీ యలుకాచిలుకల

కొలికీ! మరుకే? శిక్ష నీ గూర్చుము వేగ.

రును—(తనలో) ఇన్నినాళ్లు జ్ఞప్తికి రాని వత్ని నేడు జ్ఞప్తికి వచ్చెను గాబోలును. పాపము. నాథా! జీవితేశ్వరి జీవించి యున్నదోలేదో కనుంగొనుటకు తీరిక లేకున్నను మీకవసరము వచ్చినవస్త్రుడంత తీయగామాటలాడు చున్నారు. పాపము! పొండు. మీకను గ్రహము గలుగుకాంతలదగ్గరకే పొండు. ఇన్నినాళ్లుగడచిన నిరక గొన్నినాళ్లు గడువకపోవు?

తార—(తనలో) అబ్బ! మగడనియే భ్రమవడి ప్రణయకోపములు చూపింప సాగితివే వగలాడి! నీమొగము చూడుట ముందున్నదిలే! ప్రాజేశ్వరి! నాబంగారుబొమ్మా! నాకాంతామట్టి! నాపై నీకలుకేటికి రమ్ము. నాకు నీ కొరిలిమ్ము.

[వాలి ప్రవేశము]

వాలి—అ! ఎంతసాహసము? ఎంతమోసము? ఎందరెందరు కావలి గాచుచుండిన నీపాపాత్ముడంతఃపురమునకు వచ్చె నేమిచిత్రము! చాటుననుండియే యీచిత్రమును చూచెదను.

రుమ—నాథా! గృహమును సతినివదలి గుట్టలు బట్టితిగదా? కానిండు. ఇట్లెన్నినాళ్ళు తిరుగవలయునో అన్నినాళ్ళు తిరిగియే గృహమునకు రండు. అప్పుడే మీగో నుఖించెదను.

తార—కలికీ! నీకు నాపైనింతలో నలుక వొడమినదా? నన్నిట్లు నీవు చులకనగామాటలాడిన చురుకు చురుకని నాయెద మరుడు కరుకుటమ్ముల బిరబిర జార విడచుచున్నవాడు. మరుసమరమ్మునకు రమ్మనకుండుట భావ్యమా కొమ్మా!

వాలి—ఆ! ఆ! శుభ్రమింది రాగమునఁ బడుచున్నదే! ఇందులకు రుమ యేమనునో:

రుమ—నాథా! విగహాబాధయిప్పుడు గదా నీకు దెలిసెను! నేను సయిత మిట్లు వ్యధనందినది నుం తెన గురుతింకవై తివిగదా?

తార—సతి! నన్ను క్షమింపుము

[ఇద్దరు కలియబోవుదురు]

వాలి—ఛీ! మమ్మర్కా! సుగ్రీవా! చోరునివలె సంతఃపురము చేరినదే చాలక అనాతిని ముట్టుచుంటివా? దూరముగా నుండుము.

రుమ—వానరరాజా! నీతిమ్ముని క్షమింపుము.

వాలి—ఛీ! పాంసులా! నీకేమితక్కువ జేసితివని తిరిగి యాచం దాలునిపై భ్రాంతి పడితివి! మీడు నీకేమి నెత్తిమీడివాడా?

రుమ—నెత్తిమీడివా డగునోకాదో! నానాభుఁడును, నేనును చిర కాలమునకు గలసికొంటిమి ఈనాడునాకీతడవతారపురుషుడయ్యెను.

తార—(తనలో) ఆ! నిజము చెప్పితివి. ఈనాడు నీకీతఁడవతారపురుషుడే యయ్యెను.

వాలి—ఓరీ కపటశీలా! సుగ్రీవా! సంచరించుటకు నేనురా లేనని కుక్క వలె మువ్వమూకముగజేరి తలదాచుకొంటివే! ఇప్పుడు నీవే నాయుంట వంటయింటినుండేటి చందమునఁ జిక్కితివేమిరా?

తార—ఛీ? పేలకుము. నామగతనము. చూపడలఁచిన నీవాగ
గలవా? నేనుభయపడి ఋష్యమూకమునకు బోయితివా?

వాలి—మగతనమగు రెట్టింపనేల? ఆడుదాననాయేమి?

తార—(తనలో) ఆ! గుర్తిచెనాయేమి?

రుమ—రాజేంద్రా! ఆడుదియే యనుకొనియైన తమింపుము.

వాలి—ఛీ! ఛీ! మీయిద్దరి నింక తమింతునా?

(తారతో మల్లయుద్ధము చేయును)

[తారమీస మూడి పోవును]

తార—(దుస్తులు తిసివేసి) ఆ! ఆ! నాథా! సుగ్రీవునిమీద
కోపము నుదతిపై చూపకుము. రుమా! పతిమీది మోహమున నవ
తిపై బడకుము?

వాలి—అన్నా! సుగ్రీవుడనియే భ్రమపడితిని గదా!

తార—ఒక్కసుగ్రీవుడని మాత్రమే భ్రమపడితిరా? సుగ్రీవు
నిపై భ్రాంతిగలయినగలాడిపై నిరంతరము భ్రాంతి పడితిరా!

రుమ—ఇది నన్నెంతమోసము చేసినది?

తార—రుమా! దేవిగారా? సుగ్రీవరాజేంద్రుల వినుకటి భార్య
గారా. నాలిరాజేంద్రుల యిప్పటి ముద్దుల—మురి పెముల భార్య
గారా? వదీ. ఇందాకటి సరస మిప్పుడేడువండి! వదీ. “నాథా. విర
హాశాధ యిప్పుడు గదా తెలసెను.” ఆ! ఏమి పోతరమేనీకు? తిను
నది మగనిసొమ్ము! పాడునది మిండలపాట! విరహముచేత చచ్చుచుం
టివా? నాథా! యిప్పటికైన భ్రమ వదలినదా? ఇంకను గన్నులగట్టు
చునే యున్నదా?

వాలి—తారా! వాస్తవము. ఇంతజేసినను, సుగ్రీవుని
పైననే, మమతగలదీని సిగ దరుగవలయును.

(జాంబవంతుడు వచ్చి.)

జాంబ—అ! అ! రాజేంద్రా! ఏమి పని యిది ?

వాలి—తాతా! వచ్చితిరా ?

జాంబ—వెట్టివాడా! ఆరుమకు పతిభక్తియుండుట లేప్పేమి?
కులాచారమగు నేసి, సుగ్రీవుడు మృతుడైన పిదప దీని నేలుకొనుము.
ఇప్పుడు తొందరపడకుము.

వాలి—యిద్దగుమ్మలారా! ఇంకలోప కరుగుఁడు.

తార— {

రుమ— { (వెటికిలు పరుచుకొనుచు నిష్క్రమించును.)

జాంబ—రాజేంద్రా! ఈదినమున, ఋష్యమూకమున జరిగిన
కొన్ని విశేషములు గలవు నీకెఱిగించెదను రమ్మ.

వా—చిత్తము.

(నిష్క్రమించును)

శ్రీ

సుగ్రీవ పట్టాభిషేకము

పంచనాంకము.

ప్రథమరంగము.

రాము—లక్ష్మ—సుగ్రీ—అంజ—వృ.

లక్ష్మ—సోదరా ! సంజేహములేదు. ఈసుగ్రీవుఁడొసంగిన
యాభరణములును, చేలాంచలమును, వధూనికి వనుటకు సంశయము
లేదు. కాని,

గీ. చూడజూడ నిపుడు శ్రీ సుగ్రీవు పదనగులు
సంశయమున దోగు శ్రీ సరణిదోచె
కానుపివదయ్యె శ్రీ కారణమితైన
సరిసినూడు డెంది శ్రీ ముగ్ధురారు॥

రాము—అట్టిసంశయమున కాన్పదమెక్కడ ? అగ్నిసన్ని
ధానమున వాలిని సంహరించి, వారిరాజ్యము నిచ్చెదనని నేను సుగ్రీ
వునకును, వర్షాకాలము గడచినతోడనే ప్రైథిలిని వెదకునునని సుగ్రీ
వుఁడు నాకును, మెసంగి వాగ్దత్తమును మమ్ములను బంధువులకన్న
సధికముగ బంధింపవే! సుగ్రీవా ? నీమనస్సున నేదియో సంశ
యములేదా ?

సుగ్రీ—మహావృథా ! క్షమింపవలయును.

రాము—ఏల, అట్టిసంశయము గలచోట తీర్పుకొననే వలయు.
ఏలనన?

గీ. సంశయములేక దినదినే నీ చాచ్చుప్రార్థ
మానమైతికి సాటి యీ నీ మహిమలేడు
మదిసిసంశయ సహించు నీ మృత్యుకన్తు
తలఁపగాని విగోధ మీ నీ ధరణిలేక

సుగ్రీ—నాయన్న చాలిశౌర్యము గోకవిదితమైనది. నేనింతవఱకు
ఏమిఁచినవీరులందు వాలిగిమిరినవిరుసఁ గాంచినది లేదు. ఆతనిని—

రాము—సుగ్రీవ ! చెప్పుము చెప్పుము సంశయింపనక్కరలేదు.

సుగ్రీ—

గీ. అనఘ ! దూర దేశాంత నీ లగుటచేత
నెఱుంగకడిగెద నన్యు యీ నీ మింపవలయు
నిట్టి వాలిగివు నధి నీ యుగంఘరిన
చేవగలవారలని పరీ నీ క్షింపఁదలతు॥

లక్ష్మణ—సుగ్రీవా ! ఆహహ ! ఎంతగొప్పసంశయము
బూనితివి ! మర్కట జన్ముడవగు నీకంతకన్న దొడ్డబుద్ధి నీశ్వరుడు
ప్రసాదించు జాలకపోయెను పాపము ! కురులుముడికందని ప్రియ
మున నుభాహునివధించి మారించుని సాగిరంటన బారదోలి తాట
కిని ఖండించి యహల్యాశాపబుళాపి, సకలరాజన్యసమాతంబుఁ
పారునివిల్లు విరచి, మైథిలింబరిణయమాడి పరశురాముని భంగప
రచి, తండ్రిమాటనిలువ సత్యవాక్యపరిపాలనార్థ మరణ్యభూములకే
తెంచి కబంధు విరాధ కాసురఖర దూషాదిరాక్షసుల ననే
కుల నామావశేషముచేసిన, సుప్రతాపవర్తిని, అశేషవిశ్రాంత
ధవళకీర్తిని, శ్రరామమూర్తుని శౌర్యహీనుడైన సంశయించు మంటివా?
ఆహహ ! మర్కటచాపల్యము పోనిచ్చుకొనవైతివిగదా సుగ్రీవా?

రాము—తమ్ముడా ! పూజ్యుడగు సుగ్రీవు నట్లు దూషించు
దగువా ! ఎంతమాటాడితివి ! ప్రాణభీతిగలవాని కట్టిసంశయముండుట
తప్పందువా ? తప్పక పరీక్షించుకొననిమ్ము. ఆతని మనస్సునకు శోచిన
పరీక్షను చేసికొననిమ్ము ! సుగ్రీవా!!

రాము—

గీ. సంశయమునొంద బవితేడు శ జలధియెల్ల

బీల్చి యాపొశనంబు గా శ వింపవలెను ?

ఱిప్పుడమి, నెల్ల గిరగిర శ ద్రిప్పువలెను?

దెలుపు గావించు మిక నాత్మ శ గలతదొలగ.

సుగ్రీ—మహావృథా ! చిర కాలమునుండియు నిచ్చట నేడు
మద్దిచెట్లొకదాని కొకటి సూటిగాలేక వాకరటింకరగా నున్నవి!
వానినేడింటి నెక్క బాణంబున గూల్చినను, సరియే ఏదానపు! నిక
తంబున మాయన్నకును నాకును విరోధముగలిగెనో, యామందుభి
క శేబరమిందే కిదు. దానిని మింటి కెగమిటినను సరియే. తమరు
నాయన్న ను చంపగలవారని నమ్మెదను.

రాము—ఒక్కక్క యేల ? రెండుపనులును గావించును !

(నస్త్రసాలములగు గూల్చి మృగుభిక శేబర మెగమిటును)

సుగ్రీ—ఆహా ! రామచంద్రుని శౌర్యము ! మహాత్మా ! ఎటు
గక నిన్ను బరీక్షించితి.

లక్ష్మ—సుగ్రీవా ! స్తుతింపులకేమి ! మీకు మాపై నిట్టి
సంశయముగల్గిన మాకు మాపై నట్టి సంశయమే గోల కలుగఁగూ
డదు ! సీతా స్వేషణ మొనరింపదగిన శౌర్యము మీకడగలదని నిద
ర్శనము చూపఁగలవా ?

రాము—తమ్ముడా ! ఱిప్పుడేల ?

సుగ్రీ—రామసామితులారా ! ఎంతటి శౌర్యమునైన మా
ఆంజనేయుడే కావించగలఁడు. ఆంజనేయూనివిశ్వరూపపదార్థనముచే
నిశక్తి రామచంద్రముార్తికి గనఁబరవుము.

హను—భాగ్యము—విశ్వరూపము చూపును.

ద్వితీయరాగము.

వాలి—తార—అంగ—ప||

వాలి—పాణేశ్వరీ ! తారా! నిభీతి కేవలభ్రాంతిమూలకమై నది ! ఎదుట నిలువబడి యుఖముఖ నదుర్కొని నన్ను నిర్జింపగల శూరుడీపదునాలుగుగోకంబుల నెందును లేడు.

తారా—నాథా! క్రిందటిరేయి నాకు గల్గిన మస్వప్నమును, నేడు తటస్థించిన చర్యలును జూడ, నాహృదయము విమాద భారముచే తల్లడిల్లుచున్నది

వాలి—ఆహా ! పనితలెత పక్వతీభీరువులు ! కలలకు కల్లలకు నులికిపడుచు మగపారికిఁగూడ భ్రాంతిఁ గొలుపుచుండుదురాదా! అంగదా! నిపు నయిలము మీయమ్మవలె భయపడుటలేదు గదా ?

అంగ—జననా ! భయము శత్రువుఁ గుఁ గాదుగాని, చక్రికి కేనే కాదు మీరును భయపడక తప్పదు.

వాలి—నాయనా ! అంగదా ! చక్రియెవ్వరు ?

అంగ—జననా! నామనవివిషయముఁ చక్రియేరాముడని పోటిని.

వాలి—'మద్దిమకొని' నాయనా ! నికప్పుడే చక్రియందలి పరిజ్ఞానమును వైష్ణవభక్తియుఁ గలిగినవా ?

[జాబవంతుఁడు ప||]

జాబ—మహాప్రభూ ! మీసోనరుడగు శుగ్రుఁడు రణమునకుఁ బిలుచుచున్నాఁడు.

వాలి—ఆ—ఆ—ఏమి ? మర్నార్లు డప్పుడే రణమునకు పిలుచుచున్నాఁడా? నాచేత నిప్పుడే కాదా, ప్రహరణము లంది పోయి ఁడు కానిమ్ము. తారాగనులారా ! మీరంతఃపురమున కరుగుడు! నేను శుగ్రీవుని మదమడంచి వచ్చెదను.

తార— }
అంగ— } నిష్క్రమించును]

వాలి—జాంబవంతా! ఏడియాపాపి సుగ్రీవుడేడి?

సుగ్రీ—(వ) సోదరుని నిర్భాగ్యునిజేసిన నీవాపాపిపి,
నేనా ?—ఓసోదరా! రాజ్యాపహరణముఁజేసితివాలీ ! వాలీ !—

సీ. నీతియించుక లేని శత్రుల మూకపైఁ

బరిపాలనవృజ్ఞఁ శ బరపినట్లు

దుర్బలంఁడైనయా శ దుండుభిఁజో బోరి

పొలియించి ఘనుడ నం శ చలనినట్లు

పాపంబులం గుంగి, శ యోవజాలనిదశ

గ్రీవునిదృఢిఁజోన శ కలిచినట్లు

కపమునందున్న మ శ తంగుబాధించి, యం

చిత్రపౌఞంగంబుఁ శ జేసినట్లు

మూర్యనందనుడను మహా శ శూరవరుడ

రామచంద్రునికరస్థ పీ శ రాధవీర

శాతబాణసంరక్షణా శ సమవిభాసు

నన్ను సుగ్రీవుకలువ, పై శ నున్న పనియె?

వాలి—అలిపోయి యిల్లుపోయి వైభవముపోయి రాజ్యము
పోయి ఆకులుదినచు, నడవులఁబట్టి నిలువనిడలేక ఋష్యమూకంబుఁ
జేరినను, నీకు తెగనీల్లువదలనంగుల కాశ్చర్యముగ నున్నది. చింతచ
చ్చినను, పులుసుచావలేదుగా ! ఐంచుదానికేమిలే ! దానిని నము
తము శీఘ్రముగ నణగించెద.

ఉ. రాముఁడు గీముఁడున్ రిపు విశ్రాముఁడు, భీముఁడు వచ్చుఁగాక, సా
రాములబాణకోటుల వి శ్రామవిహీనతనేయుఁ గాక ఘో
రామరవైరి లోకముల శ రాచితి, నేచితి, కాచితేలపో
రా, మతిహీన ! వాలియొక శ రాజున కోడున ? కోడిగంబుగన్ !

సుగ్రీ—కోతివానికి కోడిగ మేమిక్కొత్త ?—అన్నా ! అధ
ర్మము చేసిన నినె కరాత్పరుడ తమింకుడు. భగవంతుడని మునిగ

ణంబెల్ల వేనోళ్ల వినుతించుశ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మమును రాముఁ
డు గీముడని, నిందాగర్భముగ మాటలాడితివి. నాయాలిని తస్క
రించి, న్యాయముగా నాకు రాదగిన అర్థరాజ్యమును సున్నజాట్టి
లడవులఁ బట్టించితివి. దారాసుతు లిరువంకఁ జేరి రామునితో వైర
మువలదని మొర వెట్టుకొనిన వినక వారి హింస పదేశములను పెడ
చెవినిం బెట్టితివి ! — పృథగచమున, నాబోటిమహావీరుఁడు లేడని
నాయెదుట నిలచి పోరఁగలదైర్యశాలి లేడని లోకభిక్కుర మొనరించి,
మహాఖర్వగర్వహుయిష్టఁడవైతివి. శాపములచే గుర్ర గిపోయి, దుర్బ
లుఁడైన రావణునిబట్టి సముద్రమున ముంచితినిని మాటియింటికిని
బ్రలావము లాడుచుంటివి ' అన్నా ! ఇంతేనా నీప్రతాపము? — ఎంత
కాలమిట్లు బంధువిరోధాగ్నిని నట్టింట రవుల్కొలుపుకొనుచువు ? ఎంత
కాలమిట్లు సోదర శాపాగ్ని కీలామాలికలకాకలధాకల కోర్వ
గలవు ? — పోనిమ్ము. ఇంక నెంతకాలము శ్రీరామతీర్థశర కాండ
ప్రచండతను దప్పించుకొని నీజానిసలలో మెప్పుండఁగలవు ? —
మహావైభవమునకును, సత్కీర్తిని నాలవాల మగుకీష్కింధాపుము
నీవలనఁగా దుర్యోధమునకు నెలవైనది !

వాలి—భీ ! దుర్మతి ! నావలన కిష్కింధకు దుర్యోధ మేమిరా?

సుగ్రీ—అన్నా ! ఆగ్రహించకుము. నీవలన దుర్యోధ మేలేదా!

రాజనీతిపారంగతుడవే ! — కోతివైనను, దేవేంద్రనందనుడవుగాని,
సామాన్యుడవుగావే ! సమస్తశాస్త్రముల నభ్యస్తముఁ జేసితివి !
ఎందైన, ఏశాస్త్రములందైన, ఏచరిత్రలందైన, నన్నదమ్ములు రాజ్య
ముకొఱకు తగవులాడి జాగుపడినట్లు చదివితినే ? — కాక, వింటినే? —
అయ్యయ్యో ! అంతఃకలహములవలన నేకదా ? రాజ్యములకు నాశ
నము ! — అంతఃకలహముల కారణమున నెన్ని రాజ్యములు నాశనము
లైనవి ! ఎందఱు రాజ్యాధిపతులు గతిందిరి ! ఎన్ని పురములు వల్ల కాల్ల
యినవి ! అన్నా ! ఇంద్రనందనా ! వాలీ !

సీ తలకొకవంక దా న రులు దీసినడచుటే

కృద్వీరవాళన న హేతువయ్య!

చెలికాండ్రోలె నోతును దీయుకుటలుడే

భూపాలురకు నేను న పురుగులయ్య

మనలోన మనకు నా న రుణకలహంబులే,

నశియించుటకు కార న గంబులయ్య

వైనుండి పదిరాళ్లు న వైచి నవ్వెడువార

అనువుగా భూపాలు న రగుగురయ్య!

నారుణకుటుంబంబులహమె న నటి విలమము,

సంఘటిల జేయనో చిత న సలుపు సయ్య

ఖలులనూటలు విని మూగు న్నతి నగయక

కులమునకు నపకారంబు న సలుకకయ్య!

వాలి—ఓహూ! సుగ్రీవా! ఏమిధన్యోపదేశము చేసితివి!

ఎంతటి న్యాయమార్గము ను న దేశించితివి? నాడు గుడుభి న నేను
రణమాచరించుచుండ, కర్వణిబింబునకు నుపశిల నవరోధముగా
నుంచి, నేను చచ్చి: నరే య తలచి, నా జ్వయతో పాటు వదిన
యని జంకక, నాభార్య నేలుకొన్నపు డీధర్మభాస్రము లేకుయ్యె
మరా గుర్మతీ!—

సుగ్రీ—అప్పుడు నిన్ను మోసగించి నేను శిక్షహమునకు
రాలేదే! నీవు మృతినందితివని తెలిచి, మన కులాచారప్రకారముగ
తారను వివాహమాడితివి.

వాలి—మంచిది; సుగ్రీవా! నీవు నన్నును మోసగించుదలం
పలేదు. నేను నిన్నును మోసగించు దలంపలేదు. నేను జీవించియుం
డగా నీవెల్లు నేను చచ్చితివని తెలిచితివో, అట్లే నీవు జీవించిం

డగా నీవు బద్ధితివని తలంచి నేను నీనతిని గట్టుకొంటిని ; ఇందు దోషమేమి ?—

సుగ్రీ—అహహా ! నుంచి నీతి జెప్పితివి ! ఇట్టిదుర్బుద్ధి గలిగిన నిన్నిగ భగవంతుడు క్షమింపఁడు. నాచేతిముష్టి పోహారముల నంది గెలుపుము. నావలనఁ గానిచో గామమూర్తి రాగలఁడు.

వాణి—నీరామమూర్తియు, నివును, నాశౌర్యాన్ని కింధన మాత్రము గా తులునా !

సుగ్రీ—

—♦ పంచచామరము. ♦—

కలుషములాడకు కారులుప్రేమగడగడలాడగ నిన్నిపుడే
సలును జీరెడ; నిసుపాతమార్చెద, విశ్వవిరబుద్ధిచే
కలుషరు బింకను లాడెద వేటికి భండన నుంచున శారెదవో
నిలచెదొ కాంచెద; నీదుబుంబు, నసందితవీరవిహారములన్
వాలి—

—♦ పంచచామరము. ♦—

సురగరుడోరగ శూరులగు డెలుచూరముజేసిన వాలినిరా
కిరము, నరాంతక కాండమునెల్ల వికాపిత దేశముల జేసితిరా
బిరబిర సంగరమంచును నీవిటుబీరముల డగఁ గాగు సుమా
గిరగిరదిగి భరాతలమంచున కేరడమేటికి ? గూలెదరా.

(ఇద్దఱు యుద్ధముచేయ సుగ్రీవుఁడు వడిపోవును)

వాలి—ఛీ! దుర్బులఁడా ! ఇట్లే ధూళిలో పొరలాడుము, నీకు
పాదతాడనమే గతి! (కాలిఁజొడగి పగ్గ)

(రామ, లక్ష్మ, హను—కృతే॥)

రామ—తమ్మఁడా ! వాలి సుగ్రీవులలో వాకించుకయ
భేదము తెలియక నేను వాలిని వధింపలేకపోయితిని. ఆతఁ డిచ్చలు
మూర్ఖులైనాడు ! పాశు !

లక్ష్మ—ఈసారి సుగ్రీవుని కంఠమునం దీపుష్పమాలిక వాస
వాలుగ నుంటిను.

హను—సుగ్రీవరాజేంద్రా ! సుగ్రీవరాజేంద్రా ! శ్రీరామ
సౌమితులు వచ్చినారు. లెమ్ము; లెమ్ము.

సుగ్రీ—హా ! రామచంద్రప్రభూ ! శరీరము వాలిదెబ్బలచే
చూర్ణమైనది; వాలిత పోరాడునప్పు డాహపిని మీరు హతమార్తు
రనుకొంటిని; మోసపోయితిని. ప్రహారములు దుర్భరములుగ నున్నవి.
రాఘవా ! శరణాగతుడను.

రామ —సుగ్రీవరాజా ! వగవకుము

గీ. ఏకరూపులైన మీ రిరువురందు,

భేదమేర్పరువగ లేక రే వెకలినైతి

కలితపుష్పమాలికను నీ కంఠసీమ

నంచెదను; పిల్వ మతని మ రొక్కమారు.

సుగ్రీ—భాగ్యము ; తమ రాచెట్టుచాటుననే యుడవల
యును.

రామ :
లక్ష్మ } (ప్రసా)
హను }

సుగ్రీ—ఓహో ! ప్లవంగ సేనానాయకులారా ! ఏరులారా!
నేను శ్రీరామ భక్తుడను. మీరాజువాలితయ్యుడను. సుగ్రీవుఁ
డనుపేరుగలవాడను ; బిగ్గరిగఁ జెప్పుచున్నాను. వినుడు

సీ. బహుశవైభవమున రే వానరసేనతో

కిష్కింధ నేలెడు కీర్తిశాలి

తమ్ము నాలిని, సార రే ధరణీలేలంబును,

ఫమముగా నేలెడు రే సాహసుండు

స్వభుజప్రతాప సం శ్రీ సైవ మొనరించుచు
 డబ్బి పడటి మ శ్రీ హాభిమాని
 అనుజాతరాజ్యాప శ్రీ హరణసత్కార్యమే
 తారకంబనుకొన్న శ్రీ ధన్యగూర్తి
 యగు మహాబుద్ధిపంగతుఁ డ శ్రీ తల్లసబలుఁగు
 సోదరుఁగు వాకు; మీకు యా శ్రీ మీధవుండు
 వాలియను పేరుగల్గు పా శ్రీ భాగ్యమూర్తి
 యెచటనున్నవాఁడెచట ! వా శ్రీ డెచట చెప్పుడి !

వాలి—టరి మొండిబండా ! నాదర్శనమున కింత యారాబట
 ము కావలెనా ? ముద్దమున కే గనా ? తిరిగి కట్టిగ తన్నులు తిందు
 పుగాని—ట హూ ! ఏమిది ? ఈసారి పెండ్లికొడుకువలె సుమమాల
 ధరించి వచ్చితివి ! అట్లును ముక్తికాంతను పెండ్లాడుచువుగాని రమ్మ
 సుగీ—ముక్తికాంత నేల—విజయలక్ష్మి శ్రీ పెండ్లాడెదనురా.
 (ఇద్దఱు యద్దము చేయుచుండగా రాముఁడు వాలిని గొట్టును.

వాలి పడిపోవును)

సుగీ)
 హను | జయ ! శ్రీగానా చంద్రముర్తికి జయ
 లక్ష్మి ! (కోలాహలము చేయుదురు.)

సుగీ—రామచంద్రప్రభూ ! నమస్కారము.

గీ. అఖిలజగముల గెల్చె నా శ్రీ యన్న వాలి
 యతని మొక బాణమున గెల్చి శ్రీ నట్టి శౌర్య
 ధను డగుమహాత్ముడవునీవు శ్రీ ధారుణీశ !
 శోక గాఢుడవయ్య ను శ్రీ శ్లోకమూర్తి !

రాము—తాళుము తాళుము. వాలి యేమో పలుకుచున్న

వాడు—వినకమ్మ

వాలి---హా! హా! రామా-రామా-ఇంతకపటమా? ఇంత మోసమా? -లజ్జ-లజ్జ-సిగ్గు-సిగ్గు-చెట్టుచాటుననుండియూ? నాయెదుటకు రాలేక-మారాడలేక-లోకాతీతప్రతాపవక్త్రునిగునన్ను గెలువలేక చెట్టుచాటుననుండి కొట్టితివా! ఛీ-సిగ్గు సిగ్గు (కన్నులుమూయును)

లక్ష్మణ-సోదరా! వాలి యిట్లు కలుకుచున్నాడేమి?

రామ---(స్వగ) ఆహా! ఎంతభగ్నమాడ మైనది?

శ్రీ. శౌర్యమున నొక్కకోతినిఁ గ జంపలేక

దొంగతనమున వధుఁడను దోషమునకుఁ

బాలుపడరాముడనియింక గ భావిజనులు

పలుకఁజూతురుగాఁ బోలు కలుషమును.

(తార, అంగమును శోకించుచు సగ్గి)

తార---హా! రామా! ఇదియేమి? సీపుధర్మమూర్తి వనిచెప్పుదురే! ఈ హేయ కార్య మాచరించితి వేమి? కోతిని చంపి భక్షింపమన నయ్యెనా? రాజులకు వేట సమాజముగనువేని నీకు కోతి మాంసముప యుక్తము గాదే! ఆహా! భార్యను బాసి భ్రాంతుడవైతివా! రాజా! ఎక్కడనోమహారణ్యముల నున్న మారాజ్యమున దగవులు దీర్చ నయోధ్యుండి సీపు వచ్చితివి కాబోలును 'న్యాయాన్యాయవిచారణము' నలుకు నీకు రాజ్యాధికారమైన లేదే! నీకీ స్వతఃగ్రామెట్లుబుచ్చెను? పోనిమ్ము. శరణాగతుడైననుగ్రీవు బరిరక్షింప శూరకర్మంబాచరించితి వనుకొందమన్నను వీలులేనిభంగి సచితరంబుగ నెదుటకు రాలేక చెట్టుచాటునుండి చంపితివే! ఈమన్యాయం బూరకే పోవునా? ఏజన్మంబునఁ గాని నాపతియే నిన్నేకిరాతరూపముననో చంపకుండునా? హా! ప్రాణేశ్వరా! నన్ను విడిచిపోవుమంటినా! వలచు నలదని చెవినిల్లు గట్టుకొనిబోధించినను వినకపోయితివి. ఇంక నీదుఃఖము నా కెన్ని నాళ్లకు వాయును? (దుఃఖించుచున్నది)

నాలి—(తెలివిగల్గి) రామా! ఇక నాప్రాణములు పోవుచున్నవి! నాకడుపులోనున్న నాలుగుమాటలును నీచేవిని వేరీ చచ్చెనను. రావణునివధించి నీతను చేకొనుటకై - సైన్యసహాయముచేయుదునని వాగ్దానము చేయుటచేతగదా, యీసుగ్రీవునిపక్షమునఁ జేరి నన్ను వధించితివి! ఈవెట్టినివదలి, నాపక్షమునఁ జేరియుంచువేని-రావణుని నాతో కఠోఁ గట్టి తెచ్చి నీపాదములదరిఁజేర్చుకుందునే? పౌభార్యను నాభుజముపై నెక్కించుకొనిరాకుందునే? ఎంతవెట్టిపని చేసితివి! ఈయనమధ్యఁడు సుగ్రీవుఁడా నీసతిని వెదకియిచ్చుట!-కానిమ్ము నీవు భగవంతుఁడవని ప్రతితిగలదు. నీతోడ మనసారయుద్ధముచేయక దొంగచావు చచ్చితి ననుషిచారముదక్క నీవలనఁగూలుట నాకానందకరముగనే యున్నది. ఐను నా కక్షయస్వర్గలోకావాప్తిగలుగ వరమిమ్ము. నాప్రాణములు పోవుచున్నవి.

రామ—బాహుబలశాలీ! వాలీ! పుణ్యాత్ముడవగునీకు స్వర్గ సుఖము గలుగును.

నాలి—ధన్యాత్ముడ. ధన్యాత్ముడ. సుగ్రీవా! కిష్కింధ నేలుకొనుము. వాకంఠమున దేవేంద్రదత్త మగువై జయంతిమాల గలదు నాప్రాణములు పోయినపిదప నిది శక్తిహీనమగును. దీనినిప్పుడే గైకొనుము. ఇది రిపుజనదుస్సాధ్యమైనశౌర్యము నొసంగఁగలదు. తారాంగనలారా! మీమాటలువినినక చెడితిని, మీకింకఁజెప్పవలసినదేమియునులేదు శ్రీరామమూర్తియాజ్ఞాప్రకారముగ వెలుంగుడు. రామచంద్రప్రసా! మరియొకమాట. నీకు వనవాస దీక్షగావున పురప్రవేశము చేయఁజాలవు. నాకన్నులయెదుటనే నీవు సుగ్రీవునకు రాజ్యప్రదానము చేయుము; తరువాత సామిత్రి యభివృద్ధి కిష్కింధలో వట్టాడీ పేకోత్సవము జరుపును.

రామ—అట్లే చేయును.

లక్ష్మ—(స్వగ) అబ్బా! ఏమి వాలిగడుసుందనము? రామము
తన్నుజంపినట్లే సుగ్రీవునిఁ జంపి రాజ్యము నపహరించునని తన
న్నులయెదుటనే పట్టాభిషేకము చేయుమనుచున్నాఁడు.

రాము—(వైజయంతీకిరీటములచే సుగ్రీవు నలంకరించి స్వ.
వాచనములు చదువును)

(తెర వాళిలును)

చతుర్థ దృశ్యము—కిష్కింధ.

(పట్టాభిషేకమందిరము)

(సుగ్రీవుఁడు పట్టాభిషిక్తుఁడై సమస్తపరివారముతో)

లక్ష్మ—సుగ్రీవరాజా! శుభమువహార్తమునఁబట్టాభిషిక్తుఁడై
తివి; నీకింకెమి కావలయును.

సుగ్రీ—మహాప్రభూ! తమదయచేత నష్టరాజ్యప్రాప్తి గ
గెను. ఎనను నిట్లగుగాక !

ఆ. అన్నదమ్మలకును నీ నన్యోన్య వైరంబు
గలుగ కుండుఁ గాత! నీ కనుట వృత్తి
జరుగ భార్యఁ గొన్న నీ పాపాత్ముఁ డైశ్వర్య
హీనుఁడై మృతిని వ నీ హించుఁ గాక!

లక్ష్మ—తథాస్తు

(అమ్మలు పంగళమున పాక్షికము)

సంపూర్ణము

॥ శాంతి ॥

— వైద్యగ్రంథములు —		— అంధ్రనాటకములు —	
దీనకుత్సామాల	0- 4	శారదావిజయం కొ॥ 1న	0-12
దీపరిజ్ఞానము	0-6	సామ్రాజ్యోదయం దొ॥ సీ॥	0-10
పవ్యాధిదికాచంద్రిక	0-12	ముక్తావళి శొ॥ భ॥	0-12
— హ రి క థ లు —		మాళవిక ము॥ చం॥	0-12
హామార్కండేయచరిత్ర	0-12	సత్యాబాయి జ॥ ల॥	0-12
రిక్తదోషాఖ్యానం	0-12	భీమప్రతిజ్ఞ క॥ శో॥	0-12
స్థానికల్యాణము	0-12	కబీర్ దాసీయము శ॥ రా॥	0-12
సీత పథము	1- 0	సారంగధర వి॥ను॥	0-12
బరీషాఖ్యానం	0- 8	కుశలవ డిటో	0-12
స్థాచరిత్ర	0- 8	శ్రీనివాసకళ్యాణము దొ॥సీ॥	0-2
కందోమోక్షం	0- 8	ప్రతిజ్ఞాయాదవము అ॥సుం॥	0-18
సర్వవారాయణశతకం	0- 4	విచిత్రచిత్రిమాల అ॥ హా॥	0-12
సంగధరనాటకం	1- 0	నవరత్న చి॥తామణి డిటో	1-0
యంవదాచరిత్ర బి॥బా॥	0- 6	సంపూర్ణోత్తరరామాయణం	1-4
రిక్తదోషాఖ్యానం ,	0- 6	చతురచంద్రహాస దొ॥సీ॥	0-8
కాకల్యాణము	0- 8	తులసీదాస్ కొ॥ స॥	1-0
కృష్ణరాయబారం	0 10	భక్తకబీర్ డిటో	1-0
సుదాసుచరిత్ర బా నా	1- 0	లంకాదహనము వ॥ య॥	1-0
రామజననం తో వెం	0-8	రామరావణసంగ్రామం	1-0
సీతవిజయం డిటో	0- 8	సురాజుద్దాలా జ॥ ల॥	0-8
కల్యాణపదిమోచనం	0- 8	ప్రభాకర డిటో	0-8
శిమాల శి॥అ॥	0-12	సారంగధర అ॥నా॥	1-0
రాచంద్రియం కా॥ వీ॥	0-12	జయంతజయపాలం దొ॥సీ॥	0-8
పుత్రవిజయం ఇ॥ య॥	1- 0	మైరావణవధ కొ॥ హా॥	0-12
నాప్రతాపసింగ్ డిటో	0 12	తారాబాయి	0-12

వలయువారు :—జనరల్ బుక్కుడిపో,

బెజవాడ, కృష్ణజిల్లా

సంగీత కృష్ణలీల

పెల 1—0—0 మూల్యము.

[గ్రంథకర్త: సకన్యసుంబ శింగర చార్యులుగారు]

ఇందు శ్రీకృష్ణుని లీలలు వరమాన్భుతములు. ఇందు కంసుని యొక్క దుండగములు, గోపకులయొక్క భక్తియు, పూతవాసంహారము, గోవర్ధనోద్ధరణము, కాళీయమర్దనము, గొల్లవాండ్రయొక్క హాస్యరస సంభాషణము, గాధాకృష్ణులశృంగారసంభాషణము రసాస్పదముగా వ్రాయబడియున్నది. ఇందు చక్కని సాంగ్సు కేతవరపు రామకృష్ణ శాస్త్రిగారిచే రచియింపబడి యున్నవి. కొలదిపత్రములు మూల్యము ముద్రించినారము. త్వరపడినిచో పత్రములు దొరకవు.

సంగీత గు లో బ కా వ లి.

నవరసములొల్కు ముద్దులమూటగట్టు నాటక రాజము. చక్కని పార్శి కర్ణాటక మట్లుతో రచియింపబడినది ఈనాటక మంతయు శృంగారరసమే. ఎచ్చటచదివిచూచిన ఆనందమే! పెల 1 0-0

సంగీత లంకా దహనము

రామలక్ష్మణులు సీతను వెదకుట, హనుమత్సృగ్విపులు చెలిమి చేయుట, వాలిసంహారము, హనుమంతుడు సముద్రముదాటి లంక కే తెంచుట, లంకినిచంపుట, సీతనుగాంచుట, హనుమద్దావణులసంభాషణ, లంకాదహనము, చక్కనికీర్తనలతో విరాజిల్లుచున్నది. పెల 0-10-0

కందుల గోవిందం—బుక్కు సెల్స్ బెజవాడ శృష్టిజిల్లా.

